O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOP PALATASI
INV. №

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ • Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • 2005-yil, 1-aprel • № 14 (3791)

НАВОИЙ АСАРЛАРИ ЯПОН ТИЛИДА

Ёзувчилар уюшмасида

Ўтган шанба куни Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасига бир гуруҳ японияликноширлар ва журналистлар ташриф буюришди. Таниқли жамоат ва маданият арбоби, Япониянинг Ўзбекистондаги фавқулодда ва мухтор элчиси бўлиб ишлаган Кёко Накаяма хоним бошчилигидаги ижодкорларни Ўзбекистон Қаҳрамони, Ёзувчилар уюшмаси раиси Абдулла Орипов қабул қилди. Бўлиб ўтган дўстона суҳбат чоғида Абдулла Орипов кунчиқар мамлакат вакилларига ўзбек-япон дўстлигининг бугунги манзаралари, адабий ва маданий алоқалар равнақи, Ўзбекистондаги адабий жараён янгиликлари ҳақида сўзлаб берди. Япон адабиётидан қилинаётган таржима асарлар билан таништирди.

Накаяма хоним бугун Японияда ўзбек адабиёти ва маданиятига, халқимизнинг мустақиллик йилларидаги тараққиётига қизиқиш ҳар қачонгидан ошганини таъкидлади. «Бобурнома»нинг япон тилида чоп этилиши, шунингдек, эндиликда буюк шоиримиз Алишер Навоий асарларини япон китобхонларига кенг кўламда таништириш юзасидан тадбирлар белгилаётгани хусусида сўзлади. Накаяма хонимнинг ўзи эса ҳозир Ўзбекистон ҳақида китоб ёзмоқда. Бу асарда халқимизнинг ҳаёт тарзи, тараққиётимиз йўллари, тарихан қисқа даврда эришган ютуқларимиз, қадимги меъморий обидалар, шунингдек, юртимизнинг бугунги манзаралари ҳақида ҳикоя қилувчи суратли лавҳалар ҳам ўрин олади.

Ёзувчилар уюшмасининг Бадиий таржима ва халқаро адабий алоқалар кенгаши раиси Муҳаммад Али, уюшма раиси ўринбосарлари Сирожиддин Саййид, Минҳожиддин Мирзо ва бошқа адиблар, муҳаррирлар, Япония билан ҳамкорликни ривожлантириш жамғармаси раҳбари Ботир Аллаев иштирокида бўлиб ўтган суҳбат чоғида Алишер Навоий асарларининг япон тилига таржимасини амалга ошириш бўйича қўшма лойиҳа тайёрлашга келишиб олинди. Бу лойиҳага Накаяма хоним ва Абдулла Орипов раҳбарлик қиладилар. Режани рўёбга чиқаришга ўзбек тилини мукаммал эгаллаган Шизуо Шимада сингари япон тадқиқотчилари, шунингдек, япон тилини пухта билувчи ўзбек мутахассислари ва навоийшунос олимлар ҳам кенг жалб этилади. Япония билан ҳамкорликни ривожлантириш жамғармаси ҳам бу улуғ ишга ўз ҳиссасини қўшади.

Г.БЕГИМҚУЛОВА

Суратда: "Аёлғу" спектаклидан лавҳа.

ҚАНОАТ ФАРОҒАТИ

Баҳор айёмининг ифори кимнинг қалбини энтиктирмайди, кимнинг дилини тўлқинлантирмайди, дейсиз. Худди шунинг сингари жамиятимиздаги демократлаштириш жараёни, янгиланишлар шукуҳи уни англаган, ҳис этган юракларга тенгсиз нашида бахш этмоқда.

Мудроқ идрокларимиз нимадан уйғонди, туйғуларимиз нимадан сурур топиб, руҳиятимиз нимадан қанотланмоқда? Бунга сабаб Президентимизнинг Олий Мажлиснинг Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма йиғилишида қилган маърузасидир, десам, сира муболаға бўлмайди. Бу ҳужжат нафақат бунёдкор халқимизга руҳ ва шижоат ато этди, балки жамиятимиз олдига улкан, долзарб вазифалар ҳам қўйди.

Маърузада кейинги йилларда 20 та давлат бошқарув органи қайта ташкил этилгани ва 40 мингдан ортиқ штат бирлиги тугатилгани ёки бошқарув ходимлари сони 22 фоизга қисқартирилгани қайд этилган.

Демак, бу ҳол жамиятимиздаги муҳим бўғин — бошқарув тизимида чуқур ислоҳотлар бошланганидан дарак беради. Айни чоғда бу бугун раҳбар ходимлар зиммасига жиддий масъулият қўйилаётганлигидан далолат ҳамдир. Аслини олганда, эндиликда бирон-бир корхона ёки жамоага раҳбарлик қилиш, одамларни ўз изидан эргаштириш, уларни янги мақсадлар сари руҳлантириш шунчаки ўз-ўзидан бўладиган иш эмас. Биринчидан, лавозимда ўтирган шахсга бу борада катта маъсулият ҳисси зарур бўлса, иккинчидан, замон талабларини англаш, дунёвий жараёнларни илғаш туйғуси лозимдир.

Биз узоқ даврлар мобайнида маъмурий-буйруқбозлик муҳитида яшадик. Ва раҳбарликнинг бош тамойилини ана шунда кўрдик. Энди эса замон ўзгарди, жамиятдаги жараёнларни эски усуллар билан сира-сира бошқариб бўлмаслиги беш қўлдек аён бўлиб қолди. Лекин давр ўзгаришини, замон эврилишини ҳамма ҳам етарлича ҳис этиб, ўз дунёқарашини шунга мос равишда тубдан ўзгартирмоқда, деб айта оламизми? Йўқ, албатта. Ҳамон эски қолипларда қолиб кетаётган катта-кичик раҳбарлар ҳали ҳам бисёр.

Бунинг сабаби нимада? Шу ўринда улуғ шоиримиз Алишер Навоийнинг "Маҳбуб ул-қулуб" асаридаги ушбу гаплар беихтиёр ёдга тушади: "Қаноатга одатланган фақирнинг ёвғон умочи — олғир бойнинг новвоту ҳолвасидан тотлироқдир". Улуғ шоиримиз яна дейдилар: "Қаноатда қанча роҳат-фароғат бўлса, унинг акси бўлган таъмада шунча разиллик ва уқубат бордир".

Балки бу иллатлар кўпроқ лавозимга ўтирган шахснинг дунёқараши, унинг замонни тушуниш савияси, маънавияти билан узвий боғлиқдир десак, хато қилмаган бўлармиз.

Шахсий мулоҳазалар

Агар инсон ич-ичидан нимагадир астойдил интилса, нажот, шубҳасиз, етиб келади ва унинг тилаги ижобат бўлади, деб таъкидлайди америкалик руҳшунос-шифокор Луиза Хей. Буни халқимиз жайдари қилиб, ниятинг — йўлдошинг бўлади, дейди. Бу фалсафани бразилиялик машҳур ёзувчи Пауло Коэло "Алхимик" асарида чиройли бадиий санъат билан далиллаб берган. Бундан хулоса қилиб шундоқ дейиш мумкинки, инсон "қора кун"га интилса, албатта, унинг бошига "қора кун" етиб келади.

Лекин у бутун фаолияти давомида, ҳар дақиқада, фақат яхшиликни ўйласа, ҳамиша эзгулик пайидан бўлса, шубҳасиз, у энг ёруғ кунларга мушарраф бўлади.

Бугунги кунда мамлакатимизнинг турли соҳаларини, тармоқларини — корхоналар ва идораларни, муассасаларни, банкларни бошқараётган навқирон раҳбарларни кўриб ҳавасинг келади. Чунки уларнинг хатти-ҳаракатларида ўзларига ишонч уфуриб туради ва улар ўз соҳаларининг етук билимдонлари бўлиб, ишга дадиллик билан жазм этадилар. Улар раҳбарлигида ишлаш, бир мақсад йўлида жонбозлик қилиш кўнгилларга ғурур беради. Бундай истеъдодли шахс мутасаддилик қилаётган корхона ёки идора ходимлари ҳамиша унинг дуосини қиладилар, соғ юриб, умри узун бўлишини тилайдилар. Чунки бундай раҳбарлар кўзида ҳамиша меҳр товланади, вужудидан нур ёғилади. Улар ҳеч қачон ходимларидан ўзини баланд тутмайди, аксинча, уларнинг ташвиш ва муаммоларини ўзиникидан баланд қўяди.

Бундай кадрларнинг кўпайгани яхши. Лекин айни чоғда кўнгилда бир хавотир ҳам туғилади: улар ўзларини бир нарсадан — манманлик, кеккайиш касалидан эҳтиёт қила олармикинлар? Бу хавотирнинг боиси — кеккайган одамда меҳр кам бўлади. Чунки манман одам ҳаммадан кўра ўзини яхши кўради. Ўзганинг дардига эловсиз бўлади. Ҳеч қачон қўл остидагиларнинг ташвиш-муаммолари кўйида куйиб-пишимайди. Раҳбар — ишбилармон, билимдон, ҳар ишда шижоатли бўлса-ю, лекин қўл остидагиларга меҳрли-мурувватли бўлмаса, ундан рўшнолик кутиш фойдасиз? Бу хилдаги шахс ўзи кўтарилиб чиққан зиналарни зинҳор эсламайди. Уни олиб ўтган кўприкларни унутиб юборади. Ҳатто эски дўстларидан юз ўгиришгача бориб етади.

Бундай шахс лавозимга ўтириб қолса борми, асосан, буйруқбозлик, дўқ-пўписа билан иш юритишга берилиб кетади. Ўзини билимдон санаб, турли соҳаю тармоқлар ишини, уларнинг сирларини шу вазифаларда ўтирган мутахассислардан кўра кўпроқ биламан деб ўйлай бошлайди. Оқибатда у етакчига эмас, тараққиёт йўлидаги тўғаноққа айланиб қолади.

Айни пайтда шу нарсани таъкидлаш лозимки, ривожланаётган мамлакатимизнинг тараққиёт суръати, эркинлашиб бораётган жамиятимиз камолоти кўп жиҳатдан жойларда етакчилик қилаётган кадрлар, лавозимда ўтирган шахслар салоҳиятига, дунёқарашига, диёнатига ва эл ичида ўрнатган адолатига бевосита боғлиқдир.

"Бугунги кунда ҳаёт шуни талаб қиладики, раҳбар талабчан, керак бўлса қаттиққўл бўлиши, лекин биринчи галда адолатли бўлиши зарур, — деб таъкидлайди Юртбошимиз. — Бағрикенг, оққўнгил одамларимиз ҳар қандай талабчан, қаттиққўл раҳбарга чидайди, лекин адолат бузилса, чидай олмайди...".

Яна Юртбошимизнинг "минг-минглаб одамлар раҳбарнинг сўзига ва ишига қараб, умуман давлат сиёсатига баҳо беради. Шунга қараб хулоса чиқаради", деган сўзлари ҳам бор.

Масалан, бир корхона ёки жамоада мутасаддилик қилувчи шахс маҳаллийчи ва гуруҳбоз бўлса, бу ҳам етмагандек, кўпчилик ҳақи ёки давлат маблағини ҳеч нарсадан тап тортмай ўмара бошласа, бу муҳитда ҳам маънавий, ҳам иқтисодий таназзул бошланмайдими? Замондан ва жамиятдан норозилар сафи айнан мана шундай муҳитларда кўпайиб бормайдими?

Табиатда баҳор ҳамиша янгилик элтувчидир. У борлиқни эзгулик йўлида, гўзаллик, кўркамлик иштиёқида ислоҳ этади. У боғларнинг ёш насли саналмиш ниҳолларни куртаклар билан зийнатлайди. Нишона ҳосил беришлари учун уларнинг новдаларига гуллар тақади. Айни чоғда мўйсафид дов-дарахтларни ҳам асло четлаб ўтмайди. Чунки уларнинг боғ саҳнида алоҳида ўрни бор, алоҳида иззати бор. Уларнинг салобатисиз, қийғос ҳосилларисиз ҳеч бир боғ файзи тўкис бўлолмайди. Шу боисдан ҳам баҳорнинг — Наврўзнинг шижоатида, сурурида, фаолиятида адолат руҳи мужассамдир.

Мақоламиз бошида айтилганидек, Юртбошимиз маърузасидаги устувор руҳ — жамиятни демократлаштириш, янгилаш ва ислоҳ этиш ғояси баҳор шукуҳидек, наврўз сururидек ҳаётимизнинг турли қатламларига кириб бормоқда. Биз бу борада давлат бошқарув тизимига, яъни раҳбарлик фаолиятига доир баъзи фикр-мулоҳазаларимизни ўртоқлашдик, холос. Зеро, мамлакатимиз тараққиёти, жамиятимиз камолоти янги руҳдаги раҳбарлар салоҳияти билан чамбарчас боғлиқдир.

Мирпўлат МИРЗО

Ойбек таваллудининг 100 йиллиги олдидан

ЗАРРИН НУРЛАРНИНГ БЕЗОВТА ОШИҒИ

Ойбек ижодий фаолиятининг илк давридаёқ воқеликни бадиий шаклда ифодалашга интилган. 20-йилларда мамлакат харобага айланган бир пайтда, унинг дастлабки асарлари эълон қилина бошлади. Шоирнинг илк шеърларидан «Чолғу товуши» (1922) ўша даврдаги ижтимоий ҳаётнинг мудҳиш манзарасини чизиб берган:

Қоп-қоронғи, кенг бир ўрмон ичида,
Ҳайрон бўлиб, ёлғизгина турардим.
Ўрмон кўкин қора, қалин булутлар
Қоплаганди, қуёш нури тушмасди.

Бу мисралар болшевиклар сиёсатига ишора эди. Маълумки, бу йилларда большевиклар халқ бошига турли балоларни ёғдирган, ҳамма жойда очлик, қаҳатчилик, фуқаролар уруши авж олган эди. Ўрмонзор — юрт тимсоли. Ўрмоннинг осмонини қора ва қалин булутлар қоплаб олган. Яъни шоир айтмоқчики, юртимиздаги эркка, озодликка бўлган интилиш ўша пайтда батамом тўсилган. Маълумки, «кўк» сўзи шеъриятда доимо озодлик, эрк рамзи сифатида келади.

Ушбу чоғда бир чолғунинг овози,
Узоқ ердан мунгли, мунгли эшитилди.
Бу ёқимли, миллий чолғу, миллий куй,
Танларимни жимирлатди, оҳ, ярамга туз сепди...
Кўп ўтмай, роҳатларим йўқолди
«Ётма, ўғлон, уйғон, кўз оч, ухлама!» —
Деган куй-ла чолғу уни йўқ бўлди.
(Билолмадим, бу чолғуни ким чалди?)

Шоир қалбини ўртаган, уни курашга чорлаган бу чолғу саси миллат қайғуси эди, миллатнинг келажаги учун курашга интилиш эди. Шундай фикрларни Ойбек турли рамзларда, образларда маҳорат билан бера олган. Унинг илк шеърларида курашчанлик ва миллий озодлик асосий мавзу қилиб олинган. Шу йиллари эълон қилинган «Қушлар учаркан», «Кеча туйғуси», «Фарғона оқшоми» сингари шеърларида ҳам она юртимизнинг ўша даврдаги аянчли қисмати акс эттирилган. Шоир бу даҳшатлардан қутулиш йўлларини излайди, хаёлга берилади, гоҳо тушкунликка тушади. Унинг шу даврда ёзган «Овчига» номли шеъри эса Фурқатнинг «Сайдинг қўябер сайёд» мусаддасига ҳамоҳангдир:

Отма қушчани, қанотин қоқсин!
Гўзал куйлари кўнглидан оқсин.
Эркликдан бошқа борми бир гўзал?
Қўй, овчи уни, кўнгил юпатсин.

Давоми тўртинчи бетда.

МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИДА

29 март куни вазирликда бадиий ҳаваскорлик жамоаларининг «Диёр оҳанглари» республика телевизион фестивалини ўтказиш бўйича ташкилий қўмитанинг йиғилиши бўлиб ўтди.

Маданият ва спорт ишлари вазирлиги ҳамда Ўзтелерадиокомпания ҳамкорлигида ўтказилаётган мазкур фестивалдан асосий мақсад чекка қишлоқларда ижод қилаётган истеъдодларни топиб, уларга кўмаклашиш, жойлардаги ҳаваскорлик тўгараклари ишини янада ривожлантириш ва кенг тарғиб этишдан иборат.

Йиғилишда сўзга чиққан Телерадиокомпания «Мусиқа» дирекцияси директори С.Олимбоев, режиссёр Б.Юсупов, вазирлик бошқарма бошлиғи Ў.Тошматов, Халқ ижодиёти маркази бошлиғи ўринбосари Ў.Тоҳиров ва бошқалар тадбирни кўнгилдагидек ўтказиш юзасидан фикр-мулоҳазалар билдирдилар.

Йиғилганлар барча ташкилий ва ижодий масалалар бўйича қилинадиган ишлар юзасидан маслаҳатлашиб, ўзаро келишиб олдилар.

Йиғилишни вазир ўринбосари Азамат Ҳайдаров олиб борди.

ТЕАТР ИЖОДКОРЛАРИ БАЙРАМИ

Ўзбек театр санъатининг фидойилари, жонкуяр ходимлари бу йил ҳам ўзларининг касб байрамларини муносиб кутиб олдилар. Кўплаб театрлар жамоалари мухлисларини янги спектакллар билан хушнуд этиб, репертуарларидаги энг сара асарларни намойиш қилишди.

Халқаро театр кунига бағишланган асосий тадбир эса Муқимий номидаги ўзбек давлат мусиқий театрида бўлди. Тадбирни «Ўзбектеатр» ижодий-ишлаб чиқариш бирлашмаси бош директори О.Ризаев кириш сўзи билан очди.

Ўзбекистон Маданият ва спорт ишлари вазири А.Азизхўжаев театр санъати ходимларини байрам билан табриклади. Юртимиз санъатини жаҳонга танитишда, халқимиз, айниқса, ёш авлод маънавиятини юксалтиришда театр ижодкорларининг алоҳида ўрни борлиги, театр санъатнинг миллат қиёфасини белгилайдиган тури экани таъкидлаб ўтилди.

Шундан сўнг бир гуруҳ ижодкорларга байрам совғалари топширилди. Муқимий номидаги театр санъаткорлари «Бахтли бўл, дугонажон» номли янги спектаклни байрам қатнашчиларига намойиш этди.

Қарши шаҳрининг 2700 йиллиги муносабати билан фолклор-этнографик жамоаларнинг анъанавий «Кўҳна замин оҳанглари» вилоят кўрик-танлови ўтказилди.

Кўрик-танловнинг мақсади воҳа шаҳар ва туманларда фаолият кўрсатаётган фолклор-этнографик жамоаларининг ижодий изланишларини кенг тарғиб этишдан иборатдир.

Олий ўрин — Қамаши туман «Зилола» болалар боғчасининг «Эгачим» фолкор дастасига насиб этди.

1-ўринга Чироқчи туманининг «Чироқчи чироқчилари» ҳамда Қарши туманининг «Момогул» фолклор-этнографик халқ жамоалари, **2-ўринга** эса Муборак туманининг «Занжирсарой» ҳамда Шаҳрисабз туманининг «Тоғ гули» фолклор-этнографик жамоалари муносиб деб топилди.

Д.УМАРОВА

Маданий ҳаёт:

Алишер Навоий номидаги опера ва балет академик Катта театрида Ўзбекистон республикаси мустақиллигининг 14 йиллигига бағишлаб «Ҳумо» номли янги балет спектакли саҳналаштирилди. Шу муносабат билан театрда журналистлар учун матбуот анжумани ўтказилди.

Ҳумо қуши икки ёш – Заргар ва Зулайҳонинг муҳаббатини асраб қолишга ёрдам беради. Ҳақиқатгўй ва кучли афсонавий қуш қора кучларни енгувчи тумор сифатида тасвирланади.

Асосий ролларни театрнинг етакчи ва ёш актёрларидан Игор Кистанов,Замир Нуримбетов,Вадим Геллертов, Андрей Шалберкин, Владислав Егай, Амина Бобожонова, Нозима Ҳасанова ва бошқалар ижро этишган. Либретто муаллифи Валерий Сергеев, мусиқа муаллифи Анвар Эргашев, балет устаси Георгий Алексидзе, рассом Юрий Гегешидзе, либослар рассоми Комила Ёқубовалар асарнинг томошабинга манзур бўлиши учун куч- ғайратларини аямаганлар.

БУГУНГИ СОНДА:

3 ИККИ ОҚИН ДАРЁ

ОРЗУ ОСТОНАСИДА 5

ЭҲТИЁТ БЎЛИНГ: БУГУН КУЛГИ КУНИ 6

ҲУРМАТЛИ МУШТАРИЙЛАР!

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати»га 2005 йил учун обуна давом этмоқда. Обуна баҳоси сиз кутганингиздан анча арзон.

Нашр кўрсаткичимиз – 222

Мамлакатимизнинг барча шаҳар, туман ва қишлоқларидаги алоқа бўлимлари ҳамда матбуот тарқатиш муассасаларида сизни кутиб туришибди.

Обуна чекланмаган.

БАНККА ҚЎЙГАН ПУЛИНГИЗ ТИЛИНГИЗНИ, ОБУНАГА САРФЛАГАН ПУЛИНГИЗ – ДИЛИНГИЗНИ БУТУН ҚИЛАДИ.

Акс-садо

ЎЗИМИЗГА ҲАМ БОҒЛИҚ

Газетанинг 21 январ сонидаги М.Холмирзаев ва А.Маматовларнинг «Никоҳ либоси» мақоласини ўқиб қаттиқ тасирландим.

Бу мавзуни йигитларимиз томонидан ёритилиши, қизларимизнинг эса лоқайдлиги мени таажжубга солди.

Чет элдан келган сайёҳлар, биринчи навбатда, ўзбекларнинг урф-одати, қадрияти ва миллий либосларига катта қизиқиш билан қарашади. Аммо улар музейларда ёки кўргазма залларида кўрган миллий либосларни шаҳар айланиб учратмаганларидан ҳайратга тушишлари табиий ҳолдир. Чунки ўзбек миллатига хос бўлган либосларни кийиб юрган қизлар ўз тенгдошларидан «қишлоқи» деган сўзларни ёки йигитларимиз бошларига дўппи кийиб юришса одамларнинг таажжубланиб «тинчликмикан...» деган сўзларидан қайтиб кийишмайдиган бўлишади. Яна шуни таъкидлаб ўтмоқчи эдимки, миллий келинлик либосини опа-сингилларимиз осонгина бошқа миллатнинг либосига алмаштиришлари ачинарлидир.

Аёлларимизнинг ғарбликларга хос бўлган либосларни кийишида эркакларнинг ҳам айби бор, деб ўйлайман.

Тарихдан бизга маълумки, ўзбек халқи асрлар мобайнида ўз қадриятини, урф-одатларини ва миллий либосларини асраб келган. Нима сабабдан энди бу анъанани бузишимиз керак?

Ҳадиси шарифда кимки бирор миллатга ҳавас қилиб кийиниш ва зийнатланишда ўзини уларга ўхшатиб юрса, ўша миллатга мансуб бўлиб қолади, дейилади.

Шундай экан, ҳар дам, ҳар дақиқа ўзбеклигимизни ҳис қилиб, менталитетимизга хос бўлган либосларни кийиб, ўзлигимизни унутмасдан, ўзимизни англаб яшайлик.

Хуршид БЕКНАЗАРОВ

Умарали НОРМАТОВ

АДАБИЙ ТАЪЛИМНИНГ ЯНГИ ДАВРИ

II. ЯНГИ АВЛОД ДАРСЛИКЛАРИ МУАММОЛАРИ

ЭССЕ

90-йиллар охирларига келиб миллий таълим системаси жаҳон андозалари асосида тубдан ислоҳ қилинди, «Таълим тўғрисида»-ги қонуннинг янги таҳрири, «Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури» каби муҳим ҳужжатлар қабул қилинди. Улар асосида давлат адабий таълим стандарти ва V-IX синфлар учун адабиётдан янгиланган дастур ишлаб чиқилди. 1998-2002 йиллар давомида ана шу дастур бўйича истиқлол даври адабиёт дарсликларининг янги — иккинчи авлоди яратилди ва лотин алифбосига асосланган янги ўзбек ёзувида чоп этилди.

Президентимиз Ислом Каримов Олий Мажлисининг IX сессиясида «Баркамол авлод — келажак пойдевори» мавзуидаги нутқида (1997 йил, 29 август) **«Демократик жамиятда болалар, умуман, ҳар бир инсон эркин фикрлайдиган этиб тарбияланади. Агар болалар эркин фикрлашни ўрганмаса, берилган таълим самараси паст бўлиши муқаррар. Албатта, билим керак. Аммо билим ўз йўлига. Мустақил фикрлаш ҳам катта бойликдир»** — деган эди.

Янги авлод дарсликларини яратишда Президентимизнинг ана шу сўзлари дастуриламал қилиб олинди. Дастур ва дарсликларнинг муаллифлари бу йўлда жаҳон тажрибаларини ҳисобга олган ҳолда изланишлар олиб борди. Бешинчи синфдан бошлаб аввалгидек болаларга осон тушуниладиган асарлар билан баробар бир оз мураккаб, улар ақлини пешлайдиган, ўйлашга, бош қотиришга мажбур этадиган асарлар ҳам берилди. Дарслик ва мажмуаларда асар ва унинг муаллифи ҳақида мухтасар маълумот келтирилгани ҳолда асар матнидан кейин келадиган анъанавий «Асар ҳақида» қисмидан, яъни асар матни мазмунини чайнаб ўқувчи оғзига солиб қўйишдек жўн усулдан воз кечиш, асар таҳлилини савол ва топшириқлар кўмагида ўқувчилар ихтиёрига ҳавола этиш мўлжалланди. Бошда аксар ҳолларда тажрибали ўқитувчиларгина эмас, ўқувчиларнинг ўзлари ҳам бу йўлни маъқул кўрган эдилар. Айни шу йўлда тайёрланган дарслик-мажмуа матнлари 1998-1999 ўқув йили Тошкент шаҳрининг 274-мактабида, вилоятлардаги қатор синов майдонларида тажрибадан ўтказилди. Дарслик муаллифлари йил бўйи синфларда ўтириб дарслик бобларининг амалдаги ижросини кузатдилар.

Янги авлод дарсликларининг илк китоби — 5-синф адабиёт дарслик мажмуасини тайёрлаш Наим Каримов билан менинг чекимга тушди. Айни пайтда иккимиз ҳам якунловчи 9-синф дарслиги муаллифларидан эдик. Икковимиз ҳам ўша ўқув йили давомида 5-синф дарслиги хаёли билан яшадик. Синов майдонлари билангина чекланмай, 5-, 9-синф дарсликлари бобларини маҳалламиздаги 29-мактаб синфларида тажрибали адабиёт муаллимлари билан ҳамкорликда синовдан ўтказдик. Ҳар бир мавзу бўйича ҳар бир соат дарс бирма-бир муҳокама қилиб борилди. Ниҳоят, учинчи чорак интиҳосида Халқ таълими вазирлиги раҳбарияти иштирокида Республика бўйича ўтказилган дарслик синовлари якуни муҳокамасига бағишланган кенгаш бўлди. Кенгаш қизғин баҳс-мунозаралар билан ўтди, синов дарсликлари асосан маъқулланиб, нашр этишга тавсия қилинди. 5-синф дарслиги ўша ўқув йили чоп этилиб, янги ўқув йили арафасида мактабларга тарқатилди; «Ўзбекистон овози», «Миллий тикланиш», «Маърифат», «Фидокор» газеталарида бирин-кетин у ҳақда ижобий тақризлар чиқди.

Дарслик жузъий тузатишлар билан тўрт бор қайта чоп этилди, ниҳоят 2003 йили Осиё Ривожланиш Банки кредит маблағлари ҳисобидан ўтказилган танлов шартлари асосида жиддий қайта ишланди, танловда ғолиб чиққач айланма жамғармаси учун алоҳида нашр қилинди. Бу хайрли тадбирлар жараёнида дарсликлар тақдири билан боғлиқ бир қатор муаммолар пайдо бўлди. Бу чигал жумбоққа аслида бир йил олдин 9-синф адабиёт дарслиги танлови асносида дуч келган эдик.

Аввало, бундай танловнинг мақбул жиҳатлари хусусида икки оғиз сўз. Танлов шартига кўра, бир ўринга бир эмас, бир неча ижодий гуруҳ ўз ишлари билан иштирок этиш, дарсликлар қўлёзмасидан энг яхшисини танлаб олиш имкони туғилди. Танлов ҳалол, оқилона ташкил этилса дарсликлар савиясини кўтариш учун катта имконият очилиши турган гап.

Иккинчидан, ғолиб чиққан дарслик муаллифларини моддий жиҳатдан рағбатлантириш хийла кўтарилди. Моддий рағбатда гап кўп экан. Тендр-танлов баҳона бир пайтлар ўзларини панага олганлар ҳам бирданига енг шимариб дарслик яратишга шайланди.

Танловнинг тасаввурга сиғмайдиган ғаройиб шартлари бор эди: дарслик билан бирга ўқитувчилар учун методик қўлланма ҳам тайёрланиб топширилиши, дарслик ҳажми эса 13 босма табоқдан ошмаслиги шарт. Белгиланган 2-3 ой мобайнида дарсликни-ку бир илож қилиб ёзиш мумкин, аммо ўқув-методик қўлланмани шу муддатда тайёрлаш мумкинми?! Методик қўлланма олимнинг ижод столида, раҳбар ходимнинг иш кабинетида эмас, бевосита синфда, дарслар жараёнида, бир неча йиллар ўтказилган амалий тажрибалар натижасида майдонга келади-ку, ахир! Устоз Субутой Долимов 5-синф бўйича адабиёт ўқитиш методикасини ўн йил давомида яратганидан хабарим бор. Шахсан ўзим бир қадар мактаб ҳаётига яқин, неча йиллар адабиёт муаллимлари билан мулоқотда бўлсам ҳам 9-синф «Адабиёт» методикаси бобларини ишлашда довдираб қолдим, бу ишни узоқ йиллар мактабда ишлаган умр йўлдошим иштирокида аранг эпладим. Келгуси йил 5-синф «Адабиёт» методикасини тайёрлашда ёш адабиётшунос Б.Каримов ва навқирон методист-тадқиқотчи, тил ва адабиёт муаллими Комила Усмонованинг иштироки туфайли ишимиз бироз енгил кўчди.

Яна бир жиддий муаммо. Танлов шартига кўра, муқобил дарслик устида ишлашга аҳд қилган муаллиф мавжуд дастур бўйича ҳам ва, айни пайтда, ўзи тайёрлаб тақдим этган дастур асосида ҳам дарслик ёзиши мумкин. Бошқаларни билмадим, ўзгалар тузган дастур асосида дарслик ёзишни шахсан мен ўзим учун ор деб биламан. Гарчи дастур вазирлик томонидан тасдиқланиб, расмий ҳужжат сифатида қабул қилинган бўлса-да, унинг ўз ижодкорлари бор-ку! У муайян шахс ёки муаллифларнинг ижодий яратиғи-ку! Адабиёт дастури муаллифларининг ижодкорлик ҳуқуқи муҳофаза этилиши даркор деб ҳисоблайман. Оригинал концепцияси, дастурига эга бўлмай тайёр ошга баковул тарзида тайёрланган дарслик ҳеч қачон чин муқобил дарслик бўла олмайди. Ўзгалар яратган концепция, дастур асосида дарслик яратишга уриниш бировнинг томорқасида экин экиб, ҳосил кўтаришдай гап.

5-синф дастури концепциясини Н.Каримов иккović бир неча ойлар давомида тинимсиз изланишлар асносида яратганмиз. Асарларни, асарлардан олинган парчаларни танлаш, улардан кўзланган педагогик ва эстетик мақсадларни белгилаш машаққатларини айтмайсизми! Бошқа синф дарсликларини камситмаган ҳолда олти бўлимдан иборат 5-синф дарслик-мажмуаси, дарслик композицияси, бўлимлар ва бўлимлар ичидаги асарларнинг жойлаштирилиши, мутахассислар фикрича, аъло даражада адо этилган. Дарслик-мажмуа шунчаки асарлар тўплами эмас, балки у тугал, яхлит асар; бир бўлим ёки бўлим ичидаги асар ўрни алмаштирилса ёки келтирилган асар матнидан бирор кичик парча қисқартирилса, дарсликка жиддий путур етиши тайин! Қолаверса, умумтаълим адабиёт дарсликларининг ҳар бири яхлит асарнинг алоҳида-алоҳида китобларидир. Ана шу жиҳатларни ҳисобга олмай, унга нописанд муносабатда бўлишнинг жабрини татиб кўрдик.

V-IX синфлар адабиёт китобларини дарслик-мажмуа тарзида яратиш мўлжалланган. Айниқса V-VI синфларда адабиёт фан эмас, предмет сифатида ўрганилади. Бу синфларда муаллим адиблар ҳаёти, ижоди, алоҳида асарлари ҳақида синфда маъруза ўқимайди, балки адабий матнлар устида ўқувчилар билан иш олиб боради. Танловда бу ҳол мутлақо ҳисобга олинмай, 5-синф учун соф дарслик яратиш ва унга қўшимча алоҳида мажмуа-хрестоматия тузиш талаб этилди. Бу педагогик технологияга зид эканлиги неча бор айтилди, бироқ ўша кезлари буни эшитадиган зот топилмади. Ноилож, «ҳийлаи шаръий» йўли тутилди, гарчи танловга тақдим этилган китоб «дарслик» деб аталган бўлса-да, аслида у дарслик-мажмуанинг ўзгинаси эди. Бироқ ҳажм муаммосини ҳал этиш иложи бўлмади. V синф дарслик-мажмуаси 22-23 босма табоққа мўлжалланган эди. Китобни кескин қисқартиришга тўғри келди, қисқартиришлар асосан асар матнлари ҳисобига бўлди. Тўғри, ваъдага кўра 5-синф дарслигига илова тариқасида 12 босма табоқли алоҳида мажмуа тайёрланиб чоп этилди. Ноқулай томони шундаки, дарслик 437000 нусхада бўлса, мажмуа бор-йўғи 10000 нусхада чиқди. Бу ҳар бир мактабга бир-иккитадан тўғри келади дегани. Ҳолбуки, дарслик каби мажмуа ҳам ҳар бир ўқувчи қўлида бўлиши даркор! Қаранг, бундан давлат ҳам, мактаб ҳам, ўқитувчи ҳам, ўқувчи ҳам қанча ютқазади. Битта 22 табоқли дарслик-мажмуага рухсат бериш билан бу чигал муаммони осонгина ҳал қилиш мумкин эди-ку!

Бир йил бурун 9-синф дарслигини яратиш теварагида ҳам шундай можарога дуч келган эдик. «Маънавият» нашриёти директори С.Аҳмедовнинг елиб-югуришлари оқибатида белгиланган қатъий ҳажм қисман ўзгартирилиб, дарслик ҳажми аранг 16 босма табоққа етказилди. Шунга қарамай, мўлжалланган 10 босма табоқ матн қисқартирилгани учун дарслик ночор аҳволда чиқди. Дарсликка илова тариқасида чиқарилиши лозим бўлган мажмуа ўлда-жўлда ҳолда қолиб кетди.

Энди мана бу ҳангомага қаранг, бошқа мамлакатлардаги аҳволни қўятурайлик. Айни ўша йиллари ўз Ватанимизда русийзабон мактабларнинг 5- ва 9-синфлари учун чиққан дарслик-хрестоматияларга кўз ташлайлик. 5-синф адабиёт китоби 24 босма табоқ, 9-синф дарслиги эса икки китобдан иборат; биринчи китоб 26 босма табоқ — 414 саҳифа, иккинчи китоб эса 28 босма табоқ — 446 саҳифа, жами 54 босма табоқ — 860 саҳифалик дарслик-хрестоматия! Ўзбек мактаблари 9-синф дарслиги эса бор-йўғи 16 босма табоқ — 236 саҳифа... Қараб, кўзларингизга ишонмайсиз. Наҳотки 9-синфда она тилида таълим оладиган миллат фарзандлари адабиётдан мамлакатимиздаги русийзабон ўқувчиларга нисбатан қарийб уч ярим баробар кичик дарсликка эга бўлсалар!..

2003 йил баҳорида Республика таълим маркази ходимлари иштирокида адабиёт дарсликларига бағишланган кенгашда шу ҳақда гапирдим. Таълим марказининг ўша кезлардаги раҳбари Г.Алимова «Бу адолатсизликни тузатиш ўз қўлимизда, албатта тузатамиз» деб ваъда қилган эди, бироқ амалда ҳеч нарса бўлмади.

Бир неча оғиз сўз дарсликларга кирган асарларнинг ўқувчилар савиясига, ўзбекчиликка мослиги масаласи хусусида. Биринчи авлод дарсликлари теварагида бу борада кетган баҳсларнинг энг жиддийси «Шоҳ Эдип» трагедияси билан боғлиқ эди. Бир қатор ҳамкасбларимиз «Бу асар ўзбекчиликка ёт, қаҳрамоннинг ўз онасига уйланиши тўғрисидаги асарни синфга олиб кириб бўлмайди» деб чиқдилар. Наҳотки, йигирма беш асрдан бери жаҳонни ҳайратга солиб келаётган нодир асар шу тарзда тушунилса?! Эдип бошига тушган даҳшатли савдо фақат биз ўзбеклар учун эмас, барча миллат одамлари, бугун эмас, йигирма беш аср бурун ҳам жамики инсон боласи учун ёт, шармандали қисмат саналган. Эдип ўзи мутлақо истамаган ҳолда тақдир тақозоси туфайли ана шундай шармандали кўргиликка гирифтор бўлган. Қаҳрамон ана шу кўргилик туфайли изтироблар оловида куйиб-ёниб адойи тамом бўлади... «Шоҳ Эдип» инсон зоти қалбини поклашга, ҳаёт ва қисмат ҳақида жиддий ўйлашга чорлайдиган асар... Секин-аста бўлса ҳам ҳамкасбларимиз охир-оқибат трагедиянинг асл моҳиятини тушуниб етдилар, XXI асрга ўтиб бу борадаги эътирозлар ўз-ўзидан сўниб қолди.

Иккинчи авлод дарсликларига кирган асарлар, чунончи, 5-синфдаги «Гулнор опа» ҳикояси, «Олтовлон ва еттинчи» ривояти, «Кичкина шаҳзода», 9-синфдаги «Бегона» қиссалари теварагида айрим гап-сўзлар бўлиб ўтди. «Гулнор опа» ҳикоясида қиз билан йигитнинг бир-бирига эркаланиб, суйкалишиб тургани тасвирланган кичик бир лавҳа бор. Бу ҳодиса атрофи баланд деворлар билан ўралган кимсасиз боғ ичида рўй беради. Асад деган бола ўйин пайти боғ ичига учиб тушган тўпини қидириб у ерга кирганида тасодифан бояги манзарага кўзи тушади...

Баъзи муаллимлар даъвосича, бу лавҳа болаларга тўғри келмас, улар тарбиясини бузар эмиш. «Гулнор опа»даги манзарага синчиклаб разм солинг. Бу ерда қанчалар ўзбекона руҳ, шарм-ҳаё бор. Йигит ва қиз рўпарасида ногаҳон бола пайдо бўлганида довдираб қолишади, йигит қочиб ўзини деворга уради, қиз эса бола қаршисида йиғлаб-ялиниб бўлган воқеани бировга айтмасликни илтижо қилади; бола ҳам ўз навбатида ошиқ-маъшуқларни ноқулай аҳволга солиб қўйганидан хижолат чекади, мурғак қалб изтиробда қолади... Ана, сизга ҳикоянинг асл мағзи, болалар учун тарбиявий қиммати!

Шахсан мен «Гулнор опа» дарсларини кўп кузатганман. Ҳикоя ўқилганида, юқорида эслатилган лавҳадаги интим ҳолатлар болаларнинг хаёлига ҳам келмайди, бирорта ўқувчи ёмон ўйга бормайди, Гулнор опа ҳолати, боланинг пушаймонлари болакайлар хаёлини банд этади. «Гулнор опа» ана шундай ор-номусли йигит-қизларимиз учун фахр-ифтихор туйғусини уйғотади. Минг афсус, ўқувчи ҳис этган ана шу нафис ҳолатни айрим муаллимлар тушунмайди ёки тушунишни истамайди.

«Олтовлон ва еттинчи» ва «Кичкина шаҳзода» 5-синф ўқувчиларига оғирлик қилади, улардаги тагмаънони 11-12 ёшлик ўқувчилар уқиб олиши қийин, деган эътирозларга мен асло қўшила олмайман. Кези келганда айтиб ўтай: 9-синф дарслигида, 5-синф дарслик мажмуасининг 5-нашрида айрим мутахассисларнинг илтимосига кўра асар ҳақида мухтасар таҳлиллар беришга тўғри келди. Айни пайтда муаллифларнинг таҳлил ва талқинлари асар ҳақидаги узил-кесил ҳукм эмаслиги, ўзгача хилма-хил фикрлар бўлавериши мумкинлиги алоҳида ва қайта-қайта таъкидлаб ўтилди. Кузатишлар, сўраб-суриштиришлар шундан далолат берадики, муаллифларнинг тушунтиришларисиз ҳам бу аломат ривоят моҳиятини болалар бемалол англаб олаверади.

Давоми тўртинчи бетда.

Академик Салоҳиддин МАМАЖОНОВ

Шафқатсиз ўлим таниқли адабиётшунос олим, филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Давлат мукофоти лауреати, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг аъзоси, академик Салоҳиддин Мамажонович Мамажоновни 74 ёшида орамиздан олиб кетди.

Салоҳиддин Мамажонов 1931 йилда Андижон вилоятининг Қўрғонтепа туманида, деҳқон оиласида туғилди. 1952 йили Фарғона педагогика институтини битиргач, мактабда ўқитувчи, туман халқ таълими бўлимида катта нозир лавозимларида ишлади. 1954-1957 йилларда Ўзбекистон Фанлар академияси Тил ва адабиёт институти аспирантурасида таҳсил олди. 1958 йилдан умрининг охиригача мазкур институтда кичик илмий ходим, катта илмий ходим, бўлим мудири лавозимларида самарали фаолият кўрсатди. 1968 йилда «Ғафур Ғулом маҳорати» мавзуида докторлик диссертациясини ҳимоя қилди.

Салоҳиддин Мамажонов мамлакатимизнинг етакчи адабиётшунос ва адабий танқидчиларидан бири эди. Олим Ғафур Ғулом, Ҳамид Олимжон, Зулфия, Боту, Ойдин каби сўз санъаткорларининг ижодини ўрганишга салмоқли ҳисса қўшди, бадиий маҳорат ва ёзувчи услуби масалалари бўйича эътиборли тадқиқотлар олиб борди. У 30дан ортиқ монография, китоб ва рисола, 400га яқин илмий ва илмий-оммабоп мақолалар эълон қилди, ҳамкорликда олий ўқув юртлари учун «XX аср ўзбек адабиёти тарихи», «Ўзбек тили ва адабиёти» каби дарслик ва қўлланмалар яратди.

С.Мамажонов филология соҳасида юқори малакали илмий кадрлар тайёрлашга ҳам салмоқли ҳисса қўшди. Унинг раҳбарлигида 30дан ортиқ докторлик ва номзодлик диссертациялари ҳимоя қилинди.

Академик Салоҳиддин Мамажоновнинг ўзбек адабиётшунослиги равнақига қўшган ҳиссаси, илмий кадрлар тайёрлашдаги хизматлари давлатимиз томонидан муносиб баҳоланди. Унга «Ўзбекистон Республикаси фан арбоби» унвони берилган, республика Давлат мукофоти билан тақдирланган эди.

Бутун умрини ўзбек адабиётшунослиги тараққиётига, илмий-педагогик кадрлар тайёрлашга бағишлаган таниқли олим, меҳрибон мураббий, камтар инсон Салоҳиддин Мамажоновнинг хотираси халқимиз қалбида доимо сақланиб қолади.

Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси

Журналларни варақлаганда

«Гулистон» журналининг 2005 йил 1-сони нашрдан чиқди

Журналнинг мазкур сонида ижтимоий-сиёсий, илмий-бадиий ва маданий-маърифий мавзулардаги бир қанча мақолалар ўрин олган. Жумладан, О.Раҳимовнинг «Амир Темурнинг давлат интизоми» сарлавҳали мақоласида улкан тарихий тажриба намунаси — буюк соҳибқирон Амир Темурнинг давлат идора усули ҳақида мулоҳаза юритилади.

С.Хўжановнинг «Шифокорнинг нутқ маданияти», Б.Раҳмонов ва Т.Дўсановнинг «Эпик хотира ва эпик билим», Қ.Йўлдошевнинг «Англашнинг азобли йўли» мақолалари журналнинг ушбу сони мундарижасини бойитган ва рангбаранглик бағишлаган асарлардир.

«Замондошлари бу зоти бобаракотнинг илмларини соҳили йўқ бир денгиз мисоли билиб, шараф тожига муносиб кўриб эдилар. Бу алломанинг мўътабар номлари ислом илми осмонида ёруғ юлдуз бўлиб чақнай бошлаганидан бери йилларнинг аёвсиз шамоли неча-неча номларни унут саҳросида қолдирди». Ушбу парча ёзувчи Тоҳир Маликнинг «Соҳилсиз денгиз» бадиасидан. Сиз журналнинг ушбу сонида адибнинг улуғ ватандошимиз Абу Абдуллоҳ Муҳаммад ибн Исмоил ал-Бухорий ҳақидаги асари билан танишасиз.

Шунингдек, журналда сиҳат-саломатлик, спорт, қўшиқчилик санъати, мусиқа адабиёти ҳамда таълим-тарбия муаммолари, театр, адабий мерос мавзуларида қизиқарли суҳбатлар, мақолалар эълон қилинган.

Шоирлардан Ҳайдар Тўраев ва Ўктамойнинг янги шеърларини, Муҳаммад Исмоилнинг «Шоир» номли ҳикоясини ҳам ушбу сонда ўқийсиз. Сканворд-муаммоларни ечиб, Абдураззоқ Обрўйнинг ҳажвияларини ўқиб, ҳузур қилиб ҳордиқ чиқарасиз. Рассом Ҳикмат Жалиловнинг ижодидан намуналар ҳам сизга хуш кайфият бағишлайди.

СЎЗ СЕҲРИ

Профессор Шавкат Раҳматуллаев етти луғат яратди ва ҳамон изланишдан толмайди!

У талабалик чоғларида шеър ёзишни тинимсиз машқ қиларди. Шоир бўлишига ишончи бор эди. Аммо баланд бўйли, келишган қоматли, уст-боши ўзига хўп ярашган, юз-кўзи, овозида кишини мафтун этадиган алланима бор истараси иссиқ домла тилшунослик фанидан дарсга кирди-ю, унинг орзу-ҳаваси тамоман ўзгарди. У худди ана шу домладек тилшунос бўлишга аҳд қилди. Сўзларнинг сирли оҳангдошлик ҳосил этишига қизиқиши бу орзусининг қатъийлашувига пойдевор бўлди. Анча-мунча шеър ёзиб, шоирлик шуҳрати орзусида юрган талабанинг интилишига «тўсиқ» бўлган домла Аюб Ғулом эди. Бу туғма тилшунос, ростдан-да, дарс машғулотларини қойилмақом қилиб ўтарди. У маъруза ўқиётганида талабалар сеҳрлангандек жимгина ўтиришарди. Хонада «тиқ» этган товуш эшитилмасди, ҳеч ким унинг машғулотларида зерикиб, безовта бўлмасди. Дарс машғулотларини унча хуш кўрмайдиган тантиқ талабалар ҳам бу домланинг маърузаларини мароқ билан тинглашарди. Аюб Ғулом дарс машғулотларини ҳар қандай режиссёрни қойил қолдирадиган артистона маҳорат билан олиб борарди. Унинг маърузалари талабаларни сўзларнинг сеҳрли оламига олиб кирарди. Уларни тилшунослик илмига беихтиёр қизиқтириб қўярди. Бу домланинг дарсларини тинглаган талаба ўша кезда «Тилшунослик ҳамма дарслардан устун», деб ҳар қандай одам билан баҳслашиб кетарди. Аюб Ғулом кўп кишиларнинг тақдирида ўчмас из қолдирди. Улкан олимнинг китоблари, мақолалари ўзбек тилшунослигининг мезони бўлиб келди. Талабалар унинг маърузалари таъсирида тилшунослик илмига меҳр қўйди. Улар орасидан талайгина олимлар етишиб чиқди. Шавкат Раҳматуллаев ҳам шоир бўлолмаганидан афсусланмайди. У тилшунос бўлганидан ҳамиша фахрланади. Чунки у сўзлар билан «тиллашиш»дан завқланади. Бу завқни дунёнинг ҳеч бир бойлигига алмаштирмайди. Сўзларнинг сеҳрли оламини англашга интилиш ҳаётининг асл мазмунига айланган. У айримларга ўхшаб, илмий даража, унвонга эришиш учун бу соҳа заҳматларини зиммасига олмаган. Ғоят кунтталаб соҳага у чин дили билан ихлос қўйган. Шунинг учун у ўзбек тилшунослари орасида энг кўп луғат яратди. Сўзларни шарҳлаш унинг доимий мароқли машғулотига айланди. У сўзлар билан эрмакка ишламайди. Луғат тузишдек ғоят машаққатли ишда шерик ахтармайди. «Ҳашар» уюштирмайди. Шогирдларининг ҳам «бурнини ерга ишқамайди». У ҳар куни кунт ва ихлос билан ёлғиз ўзи меҳнат қилади. Унинг «Ўзбек тилининг қисқача фразеологик луғати» (1964), «Ўзбек тилининг изоҳли фразеологик луғати»(1978), «Ўзбек тили антонимларининг изоҳли луғати»(1980), «Ўзбек тили омонимларининг изоҳли луғати»(1984) каби ишлари, ўзбек тили лексикологияси, лексикографияси, морфологиясига доир юзлаб мақолалари, дарслик, қўлланмалари иштиёқ билан қилинган шундай меҳнат туфайли яратилган.

Луғат яратиш игна билан қудуқ қазишга қиёсланади. Чунки бу иш тинимсиз, муттасил меҳнатни талаб қилади. Заргарлик, наққошлик каби соҳалар ҳам ғоят кунттталаб. Аммо заргар, наққош кунига икки-уч соат астойдил ишласа, натижаси дарҳол билинади. Лекин луғат яратиш учун кечаси ҳам, кундузи ҳам, юрганда ҳам, ухлаганда ҳам ишлаш керак. Бу ишда мия доимо ўй-мулоҳаза билан банд бўлиши лозим. Йиллар давомида шу тарзда муттасил меҳнат қилиш натижасида минглаб, миллионлаб кишилар фойдаланиб, баҳра оладиган луғатлар вужудга келади. Луғат тузиш заҳматини чекканлардан бири бекорга: «Жиноятчиларни жазолаш учун уларга луғат туздириш керак. Бу меҳнат ҳар қандай жиноятчи учун энг оғир жазо бўлади», демаган. Албатта, луғатдан луғат ясайдиган «устамон»лар ҳам бор. Аммо уларнинг луғатлари совун кўпигича «умр кўради». Чунки ҳалол меҳнат меваси бўлмаган барча нарсалар каби бундай «луғат»лардан ҳам кўпчилик барака топмайди.

Бошқа соҳалар каби тилшуносликнинг ҳам тармоқлари, йўналишлари кўп. Фонетика, морфология, синтаксис, лексикология кабиларнинг ўз ўрни, аҳамияти бор. Аниқроғи, улар кўпроқ филолог мутахассислар учун маълум. Аммо луғатлар ҳаммага наф етказади. Сўзларни тўғри ёзишни ўрганиш учун ҳам, уларнинг маъносини билиш учун ҳам, хорижий тилларни тушуниш, ўрганиш, қадим замонларда битилган китобларни ўқиш, уқиш учун ҳам луғатлар керак бўлади. Қисқача айтганда, луғатлар хилма-хил масалалар бўйича кишиларга таянч, восита вазифасини бажаради. Шу боисдан луғатлар қадим замонлардан ардоқланиб келинади.

Қадимда ҳам турли соҳаларга тааллуқли кўплаб китоблар битилган. Аммо улардан шу соҳаларга тегишли луғатларгина замонлар синовидан ўтиб келган. Жумладан, «Девону луғатит-турк» — туркий халқларнинг энг қадимий ёзма обидаси. Маҳмуд Кошғарий битиб қолдирган бу китоб, номидан ҳам аён, луғат. Ўтган замонларда барча илм кишилари луғатлар тузишган, сўзлар тарихи, уларнинг турли хил маъноларини шарҳлаб, китоблар ёзишган.

Шавкат Раҳматуллаев илм-фанни беҳад ардоқлаган аждодларимизнинг эзгу удумларига садоқат кўрсатди. Олим тилшуносликнинг турли долзарб муаммоларига бағишланган юзлаб илмий-назарий мақолалар, қатор дарслик, қўлланмалар ёзди. Улар мутахассислар, ўқувчилар эътиборини қозонди. Шавкат Раҳматуллаевнинг тадқиқотлари тилшунослар учун таянч манба бўлиб келади. Чунки уларда жаҳон тилшунослик илмида эришилган энг муҳим ютуқлар умумлаштирилган ва ижодий бойитилган. Аммо луғат яратиш олим фаолиятида устувор ўрин тутади. У ўзбек тилшунослигининг бойлигига айланган еттита луғат китоби яратиб, нашр эттирди. Олимнинг «Ўзбек тилининг изоҳли фразеологик луғати» уч марта босилиб чиқди. Бу луғатларнинг ҳар бири минглаб сўзларни қамраб олганки, уларнинг ҳар бирини илмий тарзда изоҳлашга унча-мунча тилшунос — фан докторларининг ҳам чоғи келмайди.

Шавкат Раҳматуллаев яратган луғатларнинг аксарияти сўзларни изоҳлашга бағишланган. Бу бениҳоя сермашаққат ишки, домланинг яқинда нашрдан чиққан «Ўзбек тилининг этимологик луғати»-даги биргина сўз шарҳи билан танишиб чиққан киши, албатта, бунга ишонч ҳосил қилади. Унда 2600 сўзнинг келиб чиқиш тарихи илмий асосда шарҳланган. Ўзбек тилидаги ушбу илк этимологик луғатда муайян сўзнинг ўзи, сўнг шу сўз асосида ясалган ҳосила сўз изоҳланган. Ҳар икки сўз қатъий алифбо тартибида жойлаштирилиб, талаффуз шакли ёзувда қандай ифодаланиши лотинча ҳарфларда ёзилиб, қаердан олингани кўрсатилган. Кейин ушбу сўзнинг ўзбек тилига ўтиш жараёнида юз берган товуш ўзгаришлари изоҳланиб, бу сўз қандай маъно англатувчи сўздан ясалгани манбалар асосида кўрсатилган. Сўнг мазкур сўзнинг аслида ва ҳозирги ўзбек адабий тилида қандай маъно англатиши, маънодаги ўзгариш, фарқлар маълум қилинган. Охирида эса, бу сўз асосида ўзбек тилида ҳосил этилган сўзлар келтирилган. Китобнинг кириш қисмида берилган «Луғат мақоласининг тузилиши» тўғрисидаги тушунтиришдан ҳам маълум бўладики, бундай ишга қўл уриш ўзини ўзи уқубатга гирифтор қилиш билан баббаравардир. Чунки битта сўзни шарҳлаш учун битта-иккита эмас, бир қанча китобни синчиклаб кўриб чиқиш, мисол топиш, турли манбалардаги маълумотларни қиёслаб, маъқул маҳражга келтириш лозимки, бундай заҳматли меҳнатни амалга ошириш учун тоқат, қунтдан ташқари, яна аллақандай куч керак. Шавкат Раҳматуллаев каби луғат тузувчиларга сўз сеҳрига ошуфталик, сўзга меҳр шундай бир сирли куч бахш этса, эҳтимол.

Тилимизда бошқа тиллардан ўзлашган сўзлар қаторида арабча сўзлар анча кўп. Асрлар давомида қўлланиб келинган бу сўзлар ўзимизники бўлиб қолган. Ҳатто, аксариятимизнинг исмимиз ҳам арабча. Аммо кўпчилигимиз тилимизга араб тилидан кириб келган сўзларнинг асл маъносидан бехабармиз. Шавкат Раҳматуллаевнинг ушбу луғати билан танишиб чиққан ҳар бир киши кундалик муомала-мулоқотда ишлатадиган сўзларимиз маъносига қанчалик эътиборли-эътиборсизлигимизни билиб олади. «Ўзбек тилининг этимологик луғати» шу жиҳати билан ҳам ҳамма учун аҳамиятли.

Бу луғатнинг биринчи томи 2000 йили нашрдан чиққан. Унда 2400 туркий сўзнинг асл маъноси илмий асосда шарҳланган. «Жаҳон адабиёти» журналида ушбу китоб тўғрисида профессор Ҳамидулла Дадабоевнинг салмоқли тақризи эълон қилинган. Унда, жумладан, «мазкур луғатни «Ўзбек тилшунослигининг лексикография соҳасида кейинги йилларда эришилган ютуғи тарзида баҳоламоқ тўғри бўлади», дейилган.

Ҳар бир соҳа ўз фидойилари туфайли ривожланади, равнақ топади. Фидойилар ҳаракати сустлашган пайтда ҳамма ишда, жумладан, илм-фанда ҳам бир жойда тўхташ, орқага кетиш бошланади, таназзул юз беради. Ўзбек тилшунослиги, хусусан, луғатчилиги кейинги ярим аср ичида қандай ютуқларга эришган бўлса, бунда, албатта, профессор Шавкат Раҳматуллаевнинг муносиб улуши бор. Олим сўзлар билан «тиллашиш»дан завқланиб яшаса-да, у минбарларни бошқаларга бермайдиган сўзамол нотиқ эмас. У жуда кам гапиради. Давраларнинг тўрини эгаллаб, анжуманларнинг ҳайъатида туриб кўпчиликнинг ғашини келтириб, гапдонлик қилмайди. У сўзларни тинглашдан, таҳлил қилишдан роҳатланади. Нотиқлик қилиб, оғзи билан сўзларга озор етказишдан чўчийди. Чунки у сўзларни кўзга кўринмас ноёб, илоҳий бир мавжудот сифатида тасаввур этади. Домланинг шогирдлари орасида фан докторлари, академиклар, фан арбоблари бор. У киши эса иззат-талаб эмас. Суҳбатлашиб, вақтихушлик қилишни ҳам, тўй-ҳашаматларни ҳам унча хуш кўрмайди. Мажлис-машварат, йиғилишларга эса тоқати йўқ. У талабаларга дарсини ўтади, кутубхоналардан, дўконлардан китоб излайди, уйига бориб уларни ўқийди, чизади, белгилар қўяди. Ҳамма ишини дастлаб ўзи қўлида ёзиб чиқади. Сўнг эринмай, ҳарфма-ҳарф яна ўзи машинкада кўчиради. Китоби, луғати тайёр бўлгач, нашриётга қатнайди. Унинг умри, кунлари шу тарзда ўтади. Илм-фанга фидойи, заҳматкашларгина шундай яшайди. Шавкат Раҳматуллаев сўзларнинг рангларини кўради. Уларнинг турфа-туман оҳангларидан завқланади. Сўз сеҳри ҳар бир кишининг кўнглига етиб боришини истайди.

Абдулла УЛУҒОВ

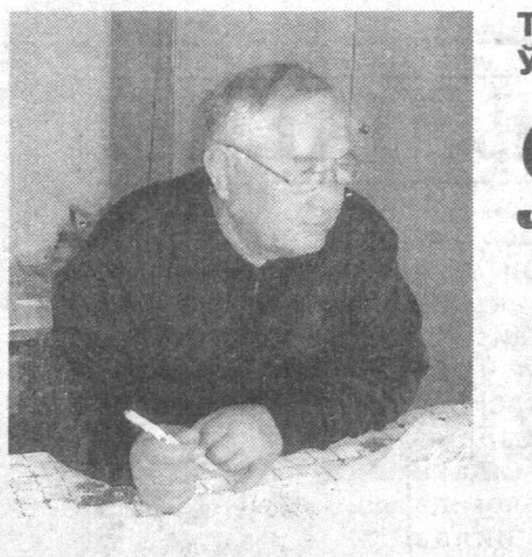

Тўлан НИЗОМ,
Ўзбекистон халқ шоири

ИККИ ОҚИН ДАРЁ

Қуёшдан йўғрулиб, тоғларга тушар,
Тоғлардан эврулиб, боғларга тушар,
Боғлардан ўргулиб, ер узра жўшар,
Ўлим не, билмайди, абадий яшар —
Икки оқин дарё — Аму билан Сир,
Бириси Навоий, бириси Бобур.

Шундан ирмоқчалар найлар чаладур,
Найлар наволари кўнгил оладур,
Кўнгил зарбларига юрак қалъадур,
Юрак тўлқинлари тўлиб келадур —
Икки оқин дарё — Аму билан Сир,
Бириси Навоий, бириси Бобур.

Улар ғам чекарлар, оналар йиғлар,
Оналар йиғласа, болалар йиғлар,
Тошлар қўйнидаги лолалар йиғлар,
Саҳролар йиғлайди, далалар йиғлар:
Икки оқин дарё — Аму билан Сир,
Бириси Навоий, бириси Бобур.

Асрий армонларнинг силсиласи бу,
Наинки силсила, оқ шуъласи бу,
Тегина онанинг зўр алласи бу,
Соҳибқирон Темур ашуласи бу,
Икки оқин дарё — Аму билан Сир,
Бириси Навоий, бириси Бобур.

Тўлғониб оқарлар, борар жойи — Халқ,
Мангу қароргоҳи ва саройи — Халқ,
Шул сабаб, туркийлар бир киройи Халқ,
Башарият кўрки, Шарқ чиройи — Халқ,
Икки оқин дарё — Аму билан Сир,
Бириси Навоий, бириси Бобур.

Олам харитасин қоқ ўртасида,
Бу хил дарёлар йўқ бирортасида,
Сиз, айтинг, кимлар бор ер қитъасида —
Бизнинг боболарнинг мартабасида!
Икки оқин дарё — Аму билан Сир,
Бириси Навоий, бириси Бобур.

Бири Фарҳод янглиғ гоҳо шиддаткор,
Гоҳида Лайливаш, гоҳо Мажнунвор,
Бири Андижон деб ўтар беқарор,
Бу қандай тақдирот, қандай сир-асрор,
Икки оқин дарё — Аму билан Сир,
Бириси Навоий, бириси Бобур.

Бу шундай ғаройиб тақдир шеваси,
Тилни тил, элни эл қилган меваси,
Туркистон, Турондир Ватан кемаси,
Наслимиз қайғулар, ғамлар емасин,
Икки оқин дарё — Аму билан Сир,
Бириси Навоий, бириси Бобур.

Мен эса улардан бир томчи, холос,
Шеърим қўлимдаги бир қамчи, холос,
Ҳақ гапни айтувчи каломчи, холос,
Тўлан НИЗОМ Сизга илҳомчи, холос,
Икки оқин дарё — Аму билан Сир,
Бириси Навоий, бириси Бобур.

ДЎСТ

Қанот боғлаб бугун учмоққа шайман,
Торликда чарх урган қушга ўхшайман,
Хақ дебон сайрайман, ҳақ деб қақшайман,
Илҳомим фаввора, шундоқ яшайман,
Фавворалар ичра фаввораман, дўст.

Манзилга интилдим, ета олмадим,
Ё, бошни олибон кета олмадим,
Юракда борини бита олмадим,
Довонлар бор ҳали, ўта олмадим,
Оворалар ичра овораман, дўст.

Халқимга айтмаган сирим қолмади,
Сиғиниб бормаган ерим қолмади,
Фарёд кўтармаган шеърим қолмади,
Бошимни силарга пирим қолмади,
Ошкоралар ичра ошкораман, дўст.

Тош кесмоқ истайман, кучим етмайди,
Тақдирни бузмоққа ўчим етмайди,
Коинот бўйига бичим етмайди,
Дунё ишларига ечим етмайди,
Бечоралар ичра бечораман, дўст.

Темурий миллатим, наслим барқарор,
Саҳролар тилсизу тоғлар пурвиқор,
Тоғлар чўққисида бургутларим бор,
Тарих майдонида кўп туркий минор,
Миноралар ичра минораман, дўст.

Қуёш чарақлайди, ойлар тўлади,
Оппоқ тонг юлдузи — Чўлпон бўлади,
Улуғбек жадвали кўкда кулади,
Сайёралар ўлса, олам ўлади,
Сайёралар ичра сайёраман, дўст.

ШОИР ВА БУЛБУЛ

Охунжон Ҳакимовга

Шоир деди булбулга: «Гул ҳажрида ёнасан?»
Булбул деди шоирга: «Сен гулни қизғонасан?»

Шоир деди булбулга: «Гул лабида не сир бор?»
Булбул деди шоирга: «Англатмак буни душвор?»

Шоир деди булбулга: «Васлига умидворсен?»
Булбул деди шоирга: «Девонасен, сайёрсен?»

Шоир деди булбулга: «Саҳарлари бедорсен?»
Булбул деди шоирга: «Тонг оттунча беморсен?»

Шоир деди булбулга: «Йиғлайсен, тўлғонасен?»
Булбул деди шоирга: «Шеър битиб уйғонасен?»

Шоир деди булбулга: «Садоқатда пишиқсен?»
Булбул деди шоирга: «Айт, сен кимга ошиқсен?»

Шоир деди булбулга: «Мен Аллоҳга ошиқмен!»
Булбул деди шоирга: «Сен куйлаган қўшиқ мен!»

Шоир деди булбулга: «Кел бирга сирлашайлик!»
Булбул деди шоирга: «Ишқ боғида яшайлик!»

Шоир деди булбулга: «Ҳар ғунча қон ютмоқда!»
Булбул деди шоирга: «Сени илҳом кутмоқда!»

Ибодулла ХАЙИТ

ДАРДИМНИ ОҚҚА БИТДИМ

Топганинг дўст-ёр-ла баҳам кўр ҳар дам,
Ҳеч раво кўрмагин ёмонлик-ла ғам.

ДУНЁНИНГ АСЛИ...

Қабристон ёнидан ўтганимда гоҳ,
Ўткинчи дунёдан бўламан огоҳ.
Одамзод дунёга нечун келади,
Тақдиру азалин ким ҳам билади?

Бировлар нафс қули, бойлик деб яшар,
Мол-дунё серобдир — юраги тошар.
Олган-у йиққанинг бир кун қолади,
Кимга насиб этар, Тангри билади.

Гоҳ мағлуб душманлар устингдан кулар,
Дунёнинг аслини, ахир, ким билар!
Имонинг бут бўлса, ҳеч хор бўлмайсан,
Ғам-алам комида асло қолмайсан.

Ҳаётта икки бор келмоқ истасанг,
Ҳамманинг дилида қолмоқ истасанг,

АЁЛ

Юзидан нур ёғади,
Кўзлардан дур ёғади,
Сўзласа дил оғади,
Фариштадир шу аёл,
Дил риштаси шу аёл.

Содиқдир ўз ёрига,
Бахт келтирди норига,
Шукур қилар борига,
Фариштадир шу аёл,
Дил риштаси шу аёл.

Ёлғиз қолган дамда ҳам,
Чекканида баъзан ғам,
Кўрмадим кўзида нам,
Фариштадир шу аёл,
Дил риштаси шу аёл.

Кўп ўйладим ва кутдим,
Дардимни оққа битдим,
Шеър ила унга етдим,
Фариштадир шу аёл,
Дил риштаси шу аёл.

Ҳабибулло САИД ҒАНИ

СЕНДИН ВАФО ИСТАР КЎНГУЛ

* * *

Жаҳондек асли вайрон ҳам ўзимдирман,
Бу вайрон ичра ҳайрон ҳам ўзимдирман.

Кўнгулга сиғмаги осон жаҳонларни,
Жаҳонга сиғмаган жон ҳам ўзимдирман.

Парирўлар макон этмиш чаманларни,
Фано даштида нолон ҳам ўзимдирман.

Само сиррин билолмас асти гумроҳлар,
Топиб асрорға имкон ҳам ўзимдирман.

Кўниб юрмак фалак измиға душвордир,
Қади дол, қасди исён ҳам ўзимдирман.

Ҳабибга нораво балким онинг ишқи,
Бу ишқсиз оху афғон ҳам ўзимдирман.

* * *

Лазиз ака хотирасига

Ҳам оғам, ҳам дўсту арбоб кетса-я,
Достон бўлмай тугал боб кетса-я.

Чархи гардун шевасин ким ҳам билар,
Биз каби кас қолса, аҳбоб кетса-я.

Лолалар жоми чаманда сарнигун,
Ташналаб элин майи ноб кетса-я.

Даҳр дўконида ноқисдир касод,
Аҳли дониш, хулқи ноёб кетса-я.

Мен Ҳабиб деб лоф урма бул замон,
Дўсти содиқ, лутфи одоб кетса-я.

* * *

Моҳитоб, ойдек юзинг ойлаб мени қилди хароб,
Ким кўнгул қўйди чунон охир хароб айлар шароб.

Қақшаган оғоч каби мен йўл четида хокисор,
Бир назар солсанг дегил девонаға қилдим савоб.

Қайда бўлсам кўзларимга сарви қомат кўринур,
Даштда гирён йиғлаганга рўбарў бўлғай сароб.

Мен кўнгул қумрисига номингни хўб машқ айласам,
Кўзларида мунг билан кўрдим азобу изтироб.

Мен талаб водийсида қолдимми, ё раб, сарсари,
Сен бақо осмонида порлаб турувчи моҳитоб.

То қиёмат бир хабар кутсам-да сендин йўқ илинж,
Офату ранжу балолар келмаги бўлди шитоб.

Эй Ҳабиб, қўй, васлин истаб хотиринг инжитмагил,
Касби кори ул парининг ҳам балову ҳам итоб.

* * *

Сендин вафо истар кўнгулдин қолди кўнглим ғам ила,
Кўнглим уйи ёришмагай ёқсам агар минг шамъ ила.

Майдинки роҳат олғали ўрганди кўнглим ёрсиз,
Гуллар не тонг ял-ял ёнур базмин қуриб шабнам ила.

Ёнингга бордим ҳар қачон кўнглимни тор қилдинг нигор,
Бўлмас кўриб гулдек юзингни кўздаги шўр нам ила.

Одам билиб кўнглимни очдим, бир назар ҳам солмадинг,
Наслинг парирў ёки гул, бўлмас ишинг одам ила.

Гулсиз қолур саҳрою чўл ўтлиқ шамолнинг дастидан,
Хошок каби лов-лов ёнур кўнглим гули нолам ила.

Кўнглим учун кел майли сен, кўнгай Ҳабибким соддадил,
Кетсанг агар нолон қолурмен бул ғариб олам ила.

Азиз АБДУРАЗЗОҚ

АКАМ ЭККАН ЎРИК

Байрам куни болалар жуда эрта туришади. Галдаги байрамда ҳам худди шундай бўлди. Тез-тез ювиниб, бир-биримизни байрам билан табрикладик.

— Дада, бувимникига борамизми? — деди қизчам.

— Ҳа, борамиз.

— Ур-ре-ей, довучча еймиз!

— Бу йил довучча йўқ, — дедим мен. — Ўрикларни совуқ уриб кетган.

— Нега совуқ уриб кетган?

— Ахир, ўрик гуллаганда қор ёғди, совуқ бўлди, кўрдинг-ку.

— Нега қор ёғди?

— Шунақа бўлиб қолди-да, — дедим мен.

Ахир, ёш болага нима ҳам деб бўлади? Қандай тушунтириш керак.

Қизимнинг маъюсланиб қолганини кўриб, юпата бошладим.

— Шунақа бўлади, қизим, хафа бўлма. Баъзида ўрик гуллаганда ҳам қор ёғар экан. Энди довуччани янаги йилда еймиз. Яқинда гилос пишади, олча пишади, кейин олма. Ўшалардан еймиз.

Хуллас, қизим гапимга ишонди. Бундан ўзим ҳам хурсанд бўлдим. Хурсанд бўлдиму ота ҳовлимиздаги бир туп ўрик ҳақида ўйлай бошладим.

Ҳар йили 9 май куни довуччахўрлик қилиш менга одат бўлиб қолган. Аслида довучча ейиш апрел ойида бошланади. Лекин 9-майдагисининг лаззати бўлакча. Бу урушда омон қолган ўрикнинг довуччаси. Ҳа, уруш вақтида фақат одамлар эмас, балки қанча-қанча жониворлар ҳам, дарахтлар ҳам қурбон бўлганини кўрганман. Бундай қурбонлар фақат уруш бўлган ерларда эмас, мамлакат ичкарисида ҳам, яъни бизнинг томонларда, Тошкентда ҳам бўлган. Бу бир тарих. Бу тарихнинг энг қизиқ ва энг маъюслантирувчи жойини, ўзим кўрган қисмини гапириб берай. Яъни бир туп ўрикнинг бошидан ўтганларини бир бошдан қисқача ҳикоя қилай:

... Уни акам эккан эди. Ўшанда у менинг бўйим билан баробар эди. Орадан кўп ўтмай уруш бошланди. Кўпчиликка келган тўй эмасми, акам ҳам урушга кетди. Кетдию кейинги йили унинг ўриги гуллаб, биринчи нишона берди.

Онам нишона қилган, сарғая бошлаган ўрик доналарига қараб:

— Болагинам ўзи эккан ўрикдан жилла бўлмаса бир донасини емай кетди-я, — деб йиғлади. Кейин бизни ўрикка яқинлаштирмади.

— Мевали дарахтнинг биринчи ҳосилини уни эккан одам ейиши керак, — деди онам. — Сизлар кейин ейсизлар. Мен ҳеч бўлмаса бир донасини акангга атаб олиб қўяй. Уни туршак қилиб қўйсам, аканг келиб ейди.

Биз онамнинг гапларига итоат этиб, ўрикка яқинлашмадик. Кейинчалик у пишганида онам икки донасини узиб олиб, туршак бўлсин деб том бошига қўйиб қўйди.

— Ана энди, қолганларини еяверинглар, — деди бизларга.

Шу тариқа акам эккан ўрикнинг ҳосили йилдан-йилга кўпая борди. Бир куни сингилчам шу ўрик шохига арғимчоқ солиб беришимни илтимос қилди. Мен уни бошқа дарахтга солайлик, ўрик ҳали ёш, шохи синиб тушиши мумкин, деб кўндира олмадим. Айтганини қилдирадиган эрка синглим икки оёғини бир этикка тиқиб туриб олди. Ноилож ўрикнинг бир шохига арғимчоқ солиб, синглимни учирдим. Кўп ўтмай унинг арғимчоқ солинган шохи синди. Кейин уни укаларим ёрдамида кўтариб тагига тиргович қўйдим. Синган жойини лой билан суваб қўйдим. Уни кўргач онам роса қақшаб йиғлади.

Кунлар, ойлар, йиллар ўтаверди. Ҳаёт борган сари оғирлашиб борар эди. Уйимиздан ниманики бозорга чиқариб сотиш мумкин бўлса сотдик. Навбат дарахтларга келди. Акам эккан ўрикдан бошқа ҳамма дарахтларни кесиб, ўтин қилиб сотдик. Охири навбат акам эккан дарахтга келди.

— Буни кесмайман, — деди онам. — Буни болам эккан. Очликдан ўлсам ҳам сотмаймиз.

Онам шундай дейиши билан кўча эшигимиз тарақлаб очилди. Сочлари паришон ҳолда ёйилган Назми опа деган қўшнимиз телбаларча югуриб ҳовлимизга кириб келди.

— Суюнчи беринглар! Уруш тамом бўлибди! — деди ҳайқирган ва титроқ овозда.

Онам билан икковлари йиғлашиб қучоқлашдилар. Биз ҳам қувончдан йиғлаб юбордик. Уйимиздаги энг кичик одам, ҳали олти ёшга тўлмаган Насиба синглим қандайдир ёввойи товуш билан қийқириб юборди. У ҳам қора кунлар кетиб, йиллаб кутилган бахтли дақиқа етиб келганига тушунган бўлса керак.

Мен эсини йўқотган телбалардай кўчага отилдим. Ё тавба! Қиёмат ҳам кўчада, аломат ҳам. Ҳар қадамда одамлар бир-бирини йиғлаб табриклашаяпти. Аёллар, бўйига етган қизлар бир-бирлари билан қучоқлашиб, ўпишиб йиғлашиб туришибди. Уларнинг ранглари ҳам бир зумда ўзгариб қолибди. Юзларига қизиллик югурган, қандайдир бошқача, чиройли бўлиб қолишибди.

Кутилмаганда жонланиб қолган гавжум йўллардан ўтиб Навоий кўчасига чиқдим. Ана тантанаю мана тантана! Кўчага одам сиғмайди. Айниқса, қизлар шу кунга атаб асраб қўйган энг сара кийимларини, атлас кўйлакларини, зарбобу бахмал нимчаларини кийиб, энг қимматбаҳо дуру гавҳарларини тақиб чиқишибди. Ҳамма ёқда ўйин-кулги, гўзаллик.

Мен ҳам намойишга қўшилиб кетдим. Кейин алламаҳалгача кўчада юрдим. Очликни мутлақо эсимдан чиқариб юбордим. Ғалаба байрамининг завқи, келажак ҳақидаги ширин хаёллар, режалар билан қорним тўйиб қолган эди.

Қош қораяр-қораймас уйга кириб келдим. Кириб келдиму ҳанг-манг бўлиб қолдим. Уй ўртасидаги каттакон дастурхон устида тўрт йил мобайнида бирор марта ҳам кўринмаган ноз-неъматлар — арпа унидан қилинган кулчалар, қоп-қора қатламаю бўғирсоқлар, жийдаю туршаклар... Бизнинг кўчамиздаги барча қўшни аёллар дастурхон атрофида давра қуриб, гурунглашиб ўтиришибди. Остонада туриб ҳаммага салом бердим. Бир-биримизни табрикладик.

Нима учун аёллар бошқа хонадонга тўпланмай тўппа-тўғри топган-тутганларини бизнинг дастурхонимизга тўкди экан. Буни кейинроқ билдим. Аввало, кўчамиздаги ҳамма аёлларга нисбатан онамнинг ёши каттароқ. Иккинчидан, бизнинг оиламиз урушнинг заҳрини бошқаларга нисбатан кўпроқ тотган, бирин-сирин беш кишини йўқотганмиз. Отам вафот этган, икки акам уруш қурбони бўлган, келинойим жиянимни олиб кўчиб кетган. Шу сабабларга кўра аёлларнинг байрам дастурхони бизнинг уйда безатилган экан.

... Шу тариқа акам эккан ўрик омон қолди. Лекин акам ўзи йўқ. Бугунги кунда у эккан ўрик ҳам йўқ. У аллақачон қуриб битган, яъни ўлган. У ўсган ердан сал нарида унинг данагидан чиққан ўрик яшнаб турибди. Бу ўша ўрикнинг зурёди. Зурёд қолгани яхши экан.

ИККИ ҲИКОЯ

ОЙДАЙ ЖАМОЛЛАР

Ойдай аёл эди Ойжамол. Ёши олтмишга яқинлашиб қолганида ҳам яхши сақланган эди. Сип-силлиқ, оппоқ кулча юзлари, атрофларига эндигина билинар-билинмас ажин туша бошлаган шаҳло кўзлари доимо кулиб турарди. Келинчаклик даврининг гаштига тўймай тамшаниб қолган, умр бўйи жудоликда, ёлғизликда яшаётган бу аёлнинг иродаси дугоналарининг ҳавасини келтирарди. Аммо Ойжамол ёлғиз қолганида, айниқса, ярми бедор ўтган, ўзининг дилидаги таъбири билан айтганда «пўчоққа чиқиб кетган» чала тунларда қанчалик жиддий, қанчалик хаёлчан бўлишини бир ўзигина билади, холос. Биронта дугонаси:

— Ҳай, Ойжамол, кеча телевизорда ажойиб кино бўлди, кўрдингизми? — деб сўрагудай бўлса, бирор нарса сабаб бўлиб кўролмай қолганини айтади.

Аслида кино уруш ҳақида бўлгани учун телевизорни атайлаб ўчириб қўйганини айтмайди. Ўчириб қўядию бир хил бўлиб кетади. Хаёл уни ўтмишга қайтаради: болалиги ўтган боғ кўчалар, ота маскани — чоғроқ қўрғонча, боғидаги кенг-кенг ишкомлар, бақалари тинмай вақиллаб турган ҳовуз, ҳовуз лабида супа, у ерда ўзидек жамалак соч дугоналари билан боғ кўришиб, ўсма қўйишиб, ашула айтишиб ўтирган кезлари — ажиб тароватли ёз кунлари ва ҳоказо... У замонлар энди фақат аҳён-аҳёнда тушларида кўринади. Балки урушда йўқ бўлиб кетган Жамолиддин қайтиб келару, аммо болалик... боғ кўчалар... Йўқ, асло...

У Жамолиддин билан кечган нурдай кўз қамаштирувчи кунларини, оҳулардай тез ўтган чопқир тунларини эслайди. Жамолиддин ҳам ўша боғ кўчалик йигитлардан эди. Улар бир мактабда ўқиган, бир кўчада ўсган, вақт-соати етиб, бир-бирларига кўнгил қўйган эдилар. Афсуски, уларнинг қувончлари — келин-куёвлик давру давронлари кўпга бормади. Улар ҳали чиллалик эканидаёқ уруш бошланиб, кўп қатори Жамолиддин ҳам эгнига шинел кийиб, қўлига қурол олиб, жангга кетди. Ойжамолга Жамолиддиндан икки ёдгорлик қолди. Бири — никоҳ оқшомидан бир кун илгари у тақиб қўйган узук бўлса, иккинчиси — бўйида энди пайдо бўла бошлаган мурғак жоннинг ёқимтой жонсараклиги эди. Биринчи эсдалик ҳамон унинг бармоғида. Аммо иккинчиси... Юз-кўзлари отасини, тиниқ оқлиги онасини эслатадиган пахтадай ўғил бир ёшга етиб-етмай қизамиқдан нобуд бўлди. Жамолиддин бўлса ҳали ўғилчаси дунёга келмасиданоқ, минг тўққиз юз қирқ иккинчи йилнинг февралида Киев учун олиб борилган жанглардан бирида шаҳид бўлган эди. Аммо бу ҳақдаги хабар Ойжамолга урушдан кейин, минг тўққиз юз қирқ еттинчи йилнинг саратонида гармселдай етиб келди. Хабар бўлганида ҳам бемаъни: «... дом-дараксиз йўқолди...»

Шундан кейин Ойжамолни ширин сўзлар билан юпатувчилар, «дўстона» маслаҳат берувчилар аввалгидан ҳам кўпайиб кетди. Биров:

— Илойим ёлғон бўлсин! — деди.

Яна биров:

— Асир тушиб кетгандир, — деди.

Бошқа биров эрга тегишини маслаҳат берди. Хуллас, бу бировлар бир неча кун ичида бечоранинг ҳам бошини, ҳам энсасини қотириб юборишди. Ойжамол бўлса ҳеч кимнинг маслаҳатигаю насиҳатига қулоқ солмай, ўла-ўлгунча Жамолиддинни деб яшашга қарор қилди. Уни бундай қароридан ҳеч ким қайириб «йўлга» сололмади. Дугоналари, ҳеш-ақраболари уни асло кўндиролмадилар. У не-не «яхши жойлардан чиққан» номзодларни рад этди. Уларнинг бирортасини Жамолиддинга сал-пал бўлса ҳам ўхшатолмади.

— Ахир, юрагим «жиз» этмаса нима қилай? — дер эди ўртада турган далолатчиларга.

Унинг юз-кўзларидаги қувноқлик фақат мана шу кўнгилга урган далолатчилар кўпайиб кетгандагина йўқолар эди. Шундан кейин бир мунча муддат қулоғи тинчиб юрар, бироқ тиниб-тинчимас савобталаблар яна миясини ачитишни бошлар эдилар.

Ойжамолнинг ҳовлиси бузилиб, унга ҳам бир хонали квартира тегди. Лекин у квартирани олганидан эмас, қулоғи тинчиганидан хурсанд бўлди. Энди бу ерда аввалги маҳалладаги каби бекорчи қўшнилари йўқ. Ҳеч ким эрга тег, деб маслаҳат бермайди, насиҳат қилмайди.

Ойжамол яшайдиган уйда биз қўшни бўлиб қолдик. Бир неча йил қўшничилик қилдик. Қўшничилигимизнинг дастлабки кунларидаёқ у менга:

— Айланай, кўнглингизга қаттиқ ботса ҳам бир гапни айтиб қўяй, — деди майин, синиқ овозда.

— Айтинг, айтинг, — дедим мен ҳайрон бўлиб.

— Шу десангиз, менга насиҳат қилган, маслаҳат берган одамни умримда ёмон кўраман.

У сўзини тугатмасиданоқ мен гапни илиб кетдим:

— Худди менинг ўзим экансиз, она, — дедим мен. — Мен ҳам маслаҳат берган, насиҳат қилган одамни ўлгудай ёмон кўраман. Ўзим ҳам ҳеч кимга ақл ўргатмайман. Чунки ҳамманинг ҳам ўз ақли, фаросати бор. Ҳар ким ҳам кўнгли буюрган ишни қилаверсин. Менинг одамлар билан нима ишим бор?

Бу гап қўшнимга жуда маъқул бўлди. Шундай қилиб биз бир неча йил, тўғрироғи, ўн етти йил қўшничилик қилдик.

Ойжамол етмиш етти ёшида тўсатдан оғриб, ётиб қолди. Аҳволи оғир бўлиб, қаровчиси йўқлигидан акаси билан жияни келиб олиб кетишди. Бир неча кундан кейин улар келдилар.

— Ойжамол онамнинг аҳволи қандай? — деб сўраган эдим, акаси:

— Вафот этди, — деди.

«Во ажаб... Шундай чиройли кампир ҳам ўладими?» — деб ўйлабман ногаҳон.

Бечора Жамолиддиннинг расмини доим ёнида олиб юрар экан. Уни бағрига босганча жон берибди.

Доимий ҳамроҳ

Таниқли адабиётшунос олим Умарали Норматовнинг яқинда нашрдан чиққан «Тафаккур ёғдуси» номли рисоласига муаллифнинг кейинги пайтларда ёзган адабий-танқидий мақолалари жамланган. Унда адабиётимиз дарғалари — Абдулла Қодирий, Ойбек, Ғафур Ғулом, Абдулла Қаҳҳор, Зулфия ҳаёти ва ижодининг айрим жиҳатларини очиб берган ҳамда бугунги адабий жараённинг долзарб амалий ва назарий муаммолари устида қизғин баҳс-мунозаралар юритилган теран кузатишлар, илмий хулоса ва мулоҳазалар баён этилган.

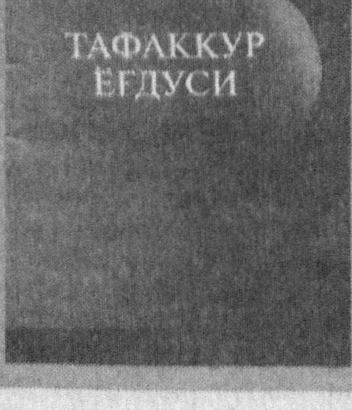

«Тафаккур ёғдуси» рисоласининг юзага келишига туртки бўлган омил ҳақида муаллиф шундай ёзади: «Биз мислсиз ижодий имкониятлар, янгиланишлар замонида яшаяпмиз. Шукрки, шоир, носирларимиз дадил изланиш, янгиланишлар йўлига тушиб ола бошлади. Бироқ адабий танқид бу борада ҳали орқада қолаётир. Мазкур китобчадан жой олган эсселар адабий-танқидий тафаккурдаги янгиланишга бўлган ҳавас, эҳтиёж самараларидир».

Рисолага ёзган сўнгсўзида филология фанлари доктори Баҳодир Карим таъкидлаганидек, «Тафаккур ёғдуси»да ҳам устоз адабиётшуноснинг ўзига хослиги, адабий жараёнга холис муносабати, адабиётимизнинг эртаси учун қайғуриши яққол кўзга ташланиб туради.

Рисола масъул муҳаррири Б.Каримов, тақризчилар Н.Каримов ва Ҳ.Болтабоев.

ЗАРРИН НУРЛАРНИНГ БЕЗОВТА ОШИҒИ

Боши биринчи бетда.

Маълумки, айрим Шарқ мамлакатлари узоқ вақт мобайнида Ғарбнинг мустамлакаси бўлиб келди. XX аср бошларидан Шарқда миллий уйғониш, озодлик ҳаракатлари кучая борди. Ёш шоир Ойбек «Шарқ учун», «Ўзбек қизига», «Шарқ мазлумларига», «Уйғон», «Ҳасрат ва саодат», «Ўзгариш тўлқинлари» сингари шеърларида ана шу мавзуни қаламга олди.

Тарих юзингга
Қоп-қора излар
Чизиб ташлади,
Кўзинг ёшлади.
Нозик танингни
Кеса бошлади...
Шарқ, етар, етар,
Қаддингни кўтар,
Занжирларни кес,
Қулликлар битар! —

каби озодликка ундовчи мисралар бунинг тасдиғидир.

Ойбек дастлаб октябр инқилобидан умид қилиб, мустамлака азобларини тортаётган элининг озодликка чиқишини, унинг ҳам мустақил давлат бўлишини жуда-жуда истаган, большевикларнинг берган ваъдаларига кўплар қатори ишонган эди. Шунинг учун уларнинг сиёсатини олқишлаб анчагина шеърлар ҳам ёзди. Лекин шоирнинг умидлари пучга чиқди, деҳқонларга берилган ерлар қайтадан тортиб олинди, халқнинг етук зиёлилари қатағонга дучор этилди, «маданий инқилоб» баҳонасида қадимий қадриятларимиз, тарихимиз бузиб талқин қилинди. Шундай воқеалардан кейин шоир шеъриятида ҳазин, мунгли оҳанглар кўпая бошлади. «Айрилиқ ва дарвиш» сарлавҳали шеърида бу ҳолат яққол ифодаланган:

Кўкламнинг гуллари нечун тез сўлмиш,
Нашъали боғчалар хазон-ла тўлмиш,
Кўкларда порлаган қуёш-да сўнмиш.
Олтинли шафақлар, билмам, на бўлмиш?
Ҳижрон ўтларидан ёнган, эй дарвиш!
Борлиқдан топдингми савдоли бир иш?!

Шоирнинг «Яна дарвиш», «Най куйлари», «Ёшлик хотираларидан» каби шеърларида ҳам ана шундай маъюслик, тушкунлик кайфияти кўзга ташланади.

Ойбекка замондош бўлган айрим шоирлар 20-30-йилларда ўзбек халқининг ўтмишини, тарихини қоралаб ёзишган. Гўё ўтмишда ўзбеклар қолоқ халқ бўлган, фақат октябр инқилоби туфайлигина озодликка чиқиб, тараққий эта бошлади, деган мазмунда асарлар битилган. Ойбек эса, аксинча, «Ўзбек эли» номли шеърида ўз халқининг шонли ўтмиши билан фахрланади:

Ўзбек эли бир замонлар
Қуёш каби порлагандинг.
Қоп-қоронғи уфқларга
Олтин нурлар сен сочгандинг.
Кўкларингда кулар эди
Кўклам чоғин нозли қизи,
Таърифингни куйлар эди
Кўкда порлоқ эрк юлдузи —

Ойбекнинг илк ижодида интим мавзу ҳам анча салмоқли ўрин эгаллайди. Лекин шоирнинг бу мавзудаги шеърлари ҳали кўп ўрганилмаган. Ваҳоланки, бу поэзиянинг энг етакчи мавзуларидан бири. Унинг 20-йиллардаги ижодига доир кўпгина шеърлари ушбу мавзуга бағишланган эди. «Ҳой қиз, қарамай...», «Ёр қолди», «Эй, севгилим», «Севги қурбонига», «Самарқанд қизига», «Дардларим уюм-уюм», «Орқангдан йиғлаб қолдим» каби шеърларида ёш шоир қалбининг севги пўртаналари ўзига хос тарзда мавжланганини кўрамиз. Мазкур мавзуда ёзилган «Узоқдан туриб» номли шеърида шоир ўзининг ниҳоятда гўзал ва зариф, содда ва самимий муҳаббат туйғуларини ифодалайди:

Кўзлари чўлпондек нозли севгилим!
Кўзингга бир боқиб, мен севдим сени.
Хаёлинг эсларкан қонайди дилим,
Ёлборай, гўзалим, унутма мени.

Ойбекнинг 20-йиллар шеъриятида қуёш образи кўп учрайди. Ойбекни заррин қуёш нурларининг безовта ошиғи, дейиш мумкин. Чунончи, унинг «Қуёш қўшиғи» шеърида қуёш озодлик тимсоли сифатида намоён бўлади. Менимча, шоирнинг қуёшга бунчалик ошиқлиги бежиз эмас. Айни шу мотивлар унинг илк шеърларидаёқ жуда катта шарқона донишмандлик, фалсафийлик, теранлик билан уйғунлашиб кетган.

Инсон қалбини, унинг нозик торларининг тебранишини поэзияда акс эттириш ҳар қандай шоирдан жуда катта маҳоратни талаб қилади. Ойбек ана шундай маҳорат соҳиби эди. У сўз воситасида ёрқин манзара ярата оларди. «Куз» шеъридан олинган қуйидаги мисралар бунинг далили:

Япроқлар олтинранг, шуъладай ёнар,
Тушади япроқлар ҳолсиз, паришон.
Булутлар ҳўмрайган, бетинч шамоллар,
Тушади қалтираб япроқлар — хазон...

Бу мисралар кузнинг моҳир куйчиси Пушкин сатрларига ҳамоҳангдир. Ойбек 20-йилларнинг охирларидан бошлаб Ғарб шеъриятидан айрим намуналарни ўзбек тилига таржима қила бошлади. Лекин шоир шеъриятининг илк даврида уни илҳомлантирган манба ўзбек мумтоз адабиёти, умуман, шарқ адабиёти эди. Шарқ шеърияти анъаналари асосида тарбияланган шоирнинг дастлабки шеърларида хайёмона руҳ ва Навоийга хос донишмандлик сезилиб туради. Бу эса Ойбекнинг мутафаккир адиб бўлиб етишишида муҳим аҳамият касб этган. Қуйидаги тўртлик фикримиз исботидир:

Донолар ўтдилар — сафари узоқ,
Қуёшдай ботдилар — манзили тупроқ,
Кетамиз бизлар ҳам навбатма-навбат,
Майли, майдан қуйинг, дўстларим кўпроқ.

Ойбек шеърларида лирик қаҳрамон ҳолати табиат манзаралари билан уйғунлашиб кетган. Ана шундай шеърларида ҳам шоир катта фалсафий фикрларни ифодалаган. «Қиш кечалари» номли шеъри бунинг ёрқин мисоли.

Маълумки, оппоқ қор ёғиши кўпчилик шеърларда лирик қаҳрамоннинг кўтаринки кайфиятига, қувончига сабаб бўлади. Ойбекнинг қиш фаслига бағишланган шеърларида эса бунинг аксини кўрамиз. Чунки 20-йиллар шеъриятида «қор» ва «қиш» тимсоллари адолатсизликни, ҳақсизликни ифодалаган.

Ҳар томонда оппоқ қор,
Ичим қора бир мозор.
Битта-яримта юлдуз
Ерга титрашиб боқар...

Шоир нима ҳақда ёзмасин, ўлим ва ҳаёт, кураш ва гўзаллик, табиат фасллари ёки кундалик турмуш ташвишлари ҳақида бўладими, файласуф, донишманд сифатида мушоҳада юритади.

Ойбек ҳаётни тўғри баҳолашга интилган. Ўзбек мумтоз адабиёти анъаналарига хос бўлган ажойиб шеърлари ҳам буни тасдиқлайди:

Кулфатдир ҳаётнинг ҳамроҳи,
Соядек йўлингда ҳамқадам.
Сояни қамрар тун сиёҳи —
Сенга бергувчи ўлим дам.

Бу тўртликда шоир инсон ҳаёти доимо байрамлардан, хурсандчиликлардан иборат эмаслигини, унинг ярми шодлик бўлса, ярми ғамкулфатларга тўла эканлигини таъкидлаяпти. Маълумки, XX асрнинг 40-50-йиллари ўзбек адабиётида «Конфликтсизлик назарияси» ҳукмрон бўлган давр эди. Бу назарияга асосан, социализмда фожиа тугул ҳатто айрим салбий ҳодисаларни ҳам ёзиш мумкин эмас, деган ақидалар ҳукм сурар эди. Ана шу даврда Ойбекнинг юқоридаги шеъри ёзилган ва бу «аждаҳо комида маош айламак» (Навоий) билан баробар эди.

Шўролар замонида чоп этилган «Ўзбек адабиёти» дарсликларида Ойбекнинг 20-йилларда социалистик тузумга муносабатда иккиланиб юргани тўғри таъкидланган эди. Бу дарсликларда яна шоирнинг 1928 йили ёзган «Товушим» номли шеъри мисол келтирилиб, бу билан Ойбек ўз хатосини тушуниб, социализм тарафига узил-кесил ўтган, деб ёзилган эди. Ҳақиқатан ҳам, Ойбек 20-йилларда большевикларнинг сиёсатига нисбатан шубҳа билан қараган, уни қабул қилиш керакми ёки йўқми деган савол унинг олдида кўндаланг бўлиб турган. Лекин у 1928 йилдан кейин узил-кесил социализм тарафга ўтди, деган фикрга қўшилиб бўлмайди. Чунки унинг турли даврларда ёзган бир қатор шеърларида даврдан, мавжуд ижтимоий тузумдан норозилик оҳанглари, тушкунлик кайфиятлари ифодаланган. Шоирнинг 1941 йилда ёзган қуйидаги шеъри фикримизга далил бўла олади:

Салом, эй ой,
Мунгли эски дўст!
Боқ, тагимда яна
Ўша тақир пўст.
Ўша шамшод асо,
Ўша қамиш най...
Фақат ўзга ҳижрон,
Ўзга жон ва май.
Мажҳул саҳродамен,
Ой, бўл пир ва эш,
Ғояга эришсин
Бу сўнгги дарвиш!

Бу шеърида ҳам шоирнинг 20-йилларда ёзган шеърларидаги каби, тушкун кайфиятни илғаш қийин эмас. Лирик қаҳрамон ўзи яшаётган муҳитдан, атрофини ўраб турган борлиқдан ўзига бирор-бир ҳамдард, улфат тополмайди. Шунинг учун у самога илтижо қилади: "Менга пир бўл, тўғри йўлга бошла" деб ойга ёлворади. Лирик қаҳрамон йўлдан адашган, ғоясиз қолган сўнгги дарвиш, яъни у Ойбекнинг ўзидир. У анча вақт социализм ғояларига амал қилиб юрди, лекин охир-оқибат бу ғояларни ўзига сингдира олмади, шунинг учун энди ўзининг эски ғоясига қайтмоқчи. Шеърини «Салом, эй ой, мунгли эски дўст!» деб бошлагани бежиз эмас.

Ойбекнинг бу даврда ёзилган шеърлари орасида мавжуд тузум тарғиботига бағишланганлари ҳам анчагина. Албатта, бундай шеърлар шоирга турли хуружлардан ҳимояланиш учун керак эди. Акс ҳолда Қодирийларнинг бошига тушган қатағон Ойбекни ҳам соғ қўймасди. Шоирнинг урушдан сўнгги йилларда ёзган бир шеърида:

Соқий, кел тут пиёлангни, сипқарай,
Мен телбага ҳуш киргизсин эски май —

каби мисралар бор. «Эски май» бирикмаси икки маънода қўлланилаяпти. Биринчидан, май қанча эски бўлса, у шунча хуштаъм ва кучли бўлади. Иккинчидан, май эски ғоясини ифодалаяпти. Маълумки, қадим шеъриятимизда лирик қаҳрамоннинг май ичишдан мақсади, ишқ йўлида девонавор бўлиб Ҳақ йўлига етишиш бўлса, Ойбек шеъриятидаги лирик қаҳрамон эски майни ичиб ҳушёр бўлгиси келади. Бу шоирнинг анъанавий май образига янгича ёндашганидан далолат беради.

Ойбекнинг ўз эътиқодига доим содиқ қолганини 1959 йили ёзган қуйидаги тўртлиги ҳам тасдиқлайди:

Дарахтлар олтиндир, янграр фироқлар
Қуйилур япроқлар, йиғлар япроқлар.
Оёқлар остида япроқлар хазон —
Ўзгармас фалсафа, ҳисобсиз замон...

Ушбу тўртликда шоир умрининг куз фаслига киргани, лекин ёшликдаги дунёқараши, фалсафаси «ҳисобсиз замон» ўтса ҳам, қанчалар «фироқлар янграса» ҳам ўзгармай қолганини рамзлар билан ифодаламоқда.

Ойбек умр бўйи ҳақиқатга интилиб яшади. Лекин уни очиқ-ойдин айтишга ҳамиша ҳам имкон топавермади. Шоир баъзан рамзий ишоралар ёки чет эл мавзуидаги асарлари билан коммунистларнинг олиб борган босқинчилик сиёсатига, уларнинг идеологиясига нафрат билан қаради.

Ҳақиқат соқовдир, заифдир инсон,
Тошлар ҳам йиғлайди — сир тўла осмон.
Ҳақиқий олам не? Жавоб йўқ, ҳайҳот!
Файласуф тўқийди ҳисобсиз ёлғон.

Бунда шоир инсоннинг табиат сирлари олдида ожизлигини эътироф этиш билан бирга, ўз даврининг мафкурачи-файласуфлари ва сиёсатдонларининг «ҳисобсиз ёлғон» тўқиётганига ҳам ишора қилмоқда.

Ойбек серқирра ва сермаҳсул ижодкор эди. У ўзининг романлари билан адабиётимиз, маданиятимиз тарихида қандай мавқега эришган бўлса, лирик мероси билан ҳам худди шундай эътиборга лойиқдир.

Ҳамид АБСАМИЕВ,
филология фанлари номзоди, доцент

Рауф ПАРФИ

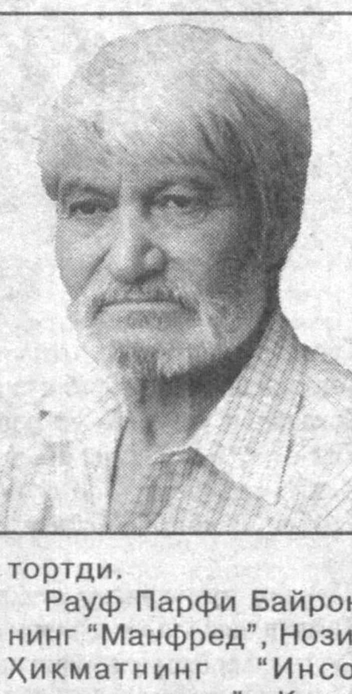

Ўзбекистон халқ шоири Рауф Парфи оғир хасталикдан сўнг 62 ёшида вафот этди.

Рауф Парфи 1943 йилнинг 27 сентябрида Тошкент вилоятининг Янгийўл туманидаги Шўралисой қишлоғида туғилди. 1965 йилда Тошкент давлат университети (ҳозирги Ўзбекистон Миллий университети) филология факультетини битирди. Янгийўл туман газетасида адабий ходим, Ўзбекистон Кинематография давлат қўмитасида, Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида муҳаррир, "Ойдин" газетасида мухбир бўлиб ишлади. Маълум вақт Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида адабий маслаҳатчи сифатида фаолият кўрсатди.

Рауф Парфининг дастлабки шеърлари 1957 йилдан эълон қилина бошлаган эди. Илк шеърий тўплами "Карвон йўли" 1968 йилда босилиб чиқди. Сўнгра шоирнинг "Акссадо", "Тасвир", "Хотирот", "Кўзлар", "Қайтиш", "Сабр дарахти", "Сукунат" каби кўпгина шеърий тўпламлари нашр этилди ва шеърият ихлосмандларининг эътиборини ўзига тортди.

Рауф Парфи Байроннинг "Манфред", Нозим Ҳикматнинг "Инсон манзаралари", Карло Каладзенинг "Денгиз хаёли", Анвар Саломатнинг "Олтин болта" асарларини ўзбек тилига маҳорат билан таржима қилган моҳир таржимон ҳам эди.

Рауф Парфининг ўзбек шеъриятини ривожлантириш йўлидаги хизматлари ҳукуматимиз томонидан муносиб тақдирланган. У 1999 йилда "Ўзбекистон халқ шоири" фахрий унвонига сазовор бўлган эди.

Таниқли шоир ва таржимон, яхши инсон ва садоқатли дўст Рауф Парфининг порлоқ хотираси халқимиз қалбида ҳамиша яшаб қолади.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси

АДАБИЙ ТАЪЛИМНИНГ ЯНГИ ДАВРИ

Давоми. Боши иккинчи бетда.

Мен кейинги йилларда мактабларда бўлганимда нуқул ўқитувчилар билан эмас, ўқувчилар, хусусан, 5-синф болалари билан учрашишни одат қилдим. Айни ўша «ҳазм қилиш қийин» «Олтовлон ва еттинчи» ва «Кичкина шаҳзода»нинг ўзлаштирилиши мен кутганимдан ҳам юқорироқ эканини туйиб ғоят қувонаман. «Олтовлон ва еттинчи», «Кичкина шаҳзода»да катталар ҳаётидаги чигал ҳодисалар, мураккабликлар қаламга олинади. Тўғри, асарлар матни тагмаъноси барчага бирдек етиб бормаслиги мумкин. У ёғини суриштирсангиз, шоҳ асарларнинг таг маъносини болалар у ёқда турсин, катталар, ҳатто мутахассислар ҳам тўла англаб етиши маҳол.

Дарсликларда бир асарга қайта-қайта мурожаат этиш тажрибаси бор; чунончи, «Шум бола»дан парча бошланғич синф ўқиш китобида, сўнг 5-синф ўқув қўлланмасида, кейин 6-синф дарслигида келтирилади. XI синф ва олий ўқув юртлари дарсликларида у ҳақда батафсил таҳлиллар берилади. Шунингдек, Айтматовнинг «Қиёмат», А.Экзюперининг «Кичкина шаҳзода»си устида олий ўқув юрти дарсликлари ва дарсларида ҳам гап боради. Қолаверса, «Кичкина шаҳзода» жаҳон болалар адабиётининг энг нодир асарларидан, болаларнинг энг севимли китобларидан саналади. Ўз тажрибамдан бир воқеани айтиб ўтай. Республика радиоси «Кичкина шаҳзода» асосида ажойиб радиопостановка яратган, асар воқеалари ҳикояси, унга жўр бўлган дилрабо мусиқа садолари дилларни оҳанрабодек ўзига ром этади. Мен уни қайта-қайта тинглашдан эринмайман. Бир гал радиопостановкани тинглаб ўтирсам, олти яшар эртаксевар набирам ёнимга келиб ўтириб аллақандай ширин ўй-хаёллар оғушига ғарқ бўлиб қолди. Мен «Эртакни тушуняпсанми?» деб сўраганимда, «Бобожон, жиминг...» деб илтимос қилди, икковимиз жим ўтириб бу ғаройиб эртак-қиссани охиригача эшитдик. Ерга урса осмонга сапчийдиган шўх-шаддод болакайни жимгина ўтириб тинглашга, хаёл суришга мажбур этган асарнинг нимасидир унга етиб борган. Мана шунинг ўзи катта гап!

Дўстим Худойберди Тўхтабоев 1986 йил кузида Болтиқбўйи республикалари бўйлаб сафарда бўлган эди. Айни ўша йили «Новый мир»да Ч. Айтматовнинг «Қиёмат» романи эълон этила бошлаган, ҳали асар нашри охирига етмай туриб унинг теварагида шовқин-сурон бошланган эди. Болтиқбўйи адиблари бу асарни жаҳонда биринчи бўлиб таржима қилиб ўз ўқувчиларига етказган эдилар. Худойберди қайси мактабга борса, ўқувчилар оғзида «Қиёмат», мактаб ўқувчиларининг «Қиёмат» ҳақидаги сўзларини эшитиб ҳайратга тушган, кейинроқ «Маърифат»да чиққан «Болаларга ишонинг, дўстлар» сарлавҳали мақоласида «Қиёмат» билан боғлиқ сафар таассуротларини ҳаяжон билан сўзлаб берган эди.

Бизнинг айрим ҳамкасбларимиз бугунги кунда роман эмас, ундаги бир ривоятнамо ҳикоя 5-синф ўқувчилари учун оғирлик қилади, десалар бунга нима дейиш мумкин? Азизлар, ўтмишимизни бир эслайлик, ахир ҳазрат Навоий айни 5-синф ўқувчилари ёшида эканида битган шеърлари билан Мавлоно Лутфийлар эътиборини қозонган, ёш шоир Лутфийдек маликул калом ўзининг ўн икки минг байтини алмаштиришга рози бўлган ғазалини яратиб қўйган эди. Бобур Мирзо айни шу ёшида тахтга ўтирган, ғоят таҳликали дамларда тож-тахт ҳимояси учун мардона жанглар олиб борган эди. Бу ёшдаги ҳозирги болажонлар ҳам анойи эмас, улар катталарбоп жиддий кинофилмларни сизу биздан кўпроқ томоша қилади, кўп нарсаларга ақли етади...

«Кичкина шаҳзода»дан дарсликда келтирилган парчани муаллиф қалами билан чизилган суратлар шарҳини ўқибоқ ўқувчи асардаги ўзига керакли жиҳатларни бемалол уқиб олавериши мумкин. Қолаверса, дарсликда аввал танишган «Булбул» эртаги, «Жинлар базми», «Менинг ўғригина болам» ҳикоялари, «Олтовлон ва еттинчи» ривояти каби катталар ҳаётининг мураккабликлари акс этган асарларни ўрганиш асносида «Кичкина шаҳзода»ни қабул қилишга ҳар жиҳатдан тайёрланган.

9-синф дарслиги орқали умумий ўрта таълим адабиёт сабоқлари интиҳосига етади. Дарслик А.Камюнинг «Бегона» ва Ч.Айтматовнинг «Асрга татигулик кун» асарлари билан якунланади. «Асрга татигулик кун» хусусида эътирозлар йўқ, «Бегона» борасида яна ўша «ўта қийин, мураккаб асар», «ўқувчи савиясига мос эмас» деган гаплар қулоққа чалинмоқда.

Дастур ва дарслик муаллифлари ҳам «Бегона» мазмун-мундарижаси, бош қаҳрамон табиати, қисматининг бадиий талқини жиҳатидан мураккаб, англаб етиш қийин асар эканини биладилар. Шуниси аёнки, «Бегона» XX аср жаҳон модерн адабиётининг нодир намуналаридан; модерн адабиётига хос энг муҳим хусусиятлар, шахс жумбоғи, бадиий ифоданинг янгича йўллари унда жуда ёрқин намоён бўлган. Яна шуниси ҳам аёнки, модернизм XX аср жаҳон адабиётининг етакчи услуби; мактаб адабий таълимининг муҳим вазифаларидан бири жаҳон адабиётидаги ҳар хил оқимга мансуб асарларни ўқиб тушуна оладиган замонавий китобхонни тарбиялашдан иборат. Ўқувчи беш йил адабиётдан сабоқ олса-ю, модерн адабиётининг намуналаридан бехабар қолса, буни кечириб бўладими? Кейинги йилларда оҳа тилимизга жаҳон модерн адабиётининг ўнлаб намуналари таржима этилди, бироқ улар орасида мактаб учун энг қулайи, бизнингча, «Бегона».

Мактаб адабий таълими биринчи галда ўқувчиларни ибрат, намуна бўла оладиган қаҳрамонлар руҳида тарбиялашга қаратилган. V-IX синфлар дастур, дарсликларидан жой олган аксар асарлар айни шу йўналишда. Айни пайтда адабиёт — бу инсонни англаш санъати. Шоир Эркин Воҳидов ўттиз йил бурун «Ота тилаги» шеърида ёзган эди:

Майли, мушкул бўлсин
сен танлаган йўл,
Толе ҳам, майлига,
келмасин осон.
Фақат одам қадрин
билар одам бўл,
Бўл инсон дардини
билгувчи инсон!..

Адабиёт намуналари орқали ёш авлодни инсон ва унинг қадри, қалби, дардини билгувчи, англагувчи қилиб тарбиялаш ҳам ғоят долзарб вазифа. 5-синф дарслигидан жой олган «Менинг ўғригина болам», «Гулнор опа», «Олтовлон ва еттинчи», «Hellados»дан тортиб 9-синфдаги «Бегона»га қадар ўнлаб асарлар айни шу вазифа хизматига қаратилган. 9-синф дарслигида берилган жаҳон адабиёти намуналари — «Шоҳ Эдип», «Ҳамлет», «Евгений Онегин»ни тушунган ўқувчи учун «Бегона»ни англаш у қадар мушкул эмас.

Бир вақтлар мактаб дарсликларида мумтоз шеъриятимиз намуналари, «Фарҳод ва Ширин», «Лайли ва Мажнун» достонлари ҳаддан ташқари «тушунарли» қилиб жўнлаштирилиб бериларди. Устоз Озод аканинг ибратли бир ҳикмати бор: юксак санъат асари маъносини жўн китобхон даражасига тушириш эмас, аксинча, жўн китобхонни юксак санъат асари даражасига кўтариш йўлидан бориш даркор... Янги дарсликларда мумкин қадар айни шу йўлдан борилди. Бугунги кунда Навоийнинг ғазаллари, «Фарҳод ва Ширин», «Лайли ва Мажнун»ларнинг маъно-мундарижаси талқини янгича, анчайин мураккаб. Шуниси муҳимки, ана шу мураккаб жумбоқларни ўқувчига етказиш йўллари қидириляпти ва топиляпти. Навоий асарларини тушуниш «Бегона»ни англашга кўра осон эмаслиги ҳаммага аён. Дарсликда «Бегона»га очқич сифатида унинг мухтасар таҳлили, ўқитувчилар учун тайёрланган қўлланмада эса модерн адабиёти ва у билан боғлиқ абсурд, экзистенциализм фалсафаси моҳияти хусусида тушунчалар берилган. Афсус, ҳажм муаммоси туфайли «Бегона» бўйича тайёрланган матннинг учдан бир қисмигина дарсликдан жой олди, холос. Аёнки, дарсликка кирган аксар асарлар ҳозирги янги ёзувимизда чиқмаган. Ана шундай шароитда дарслик мажмуаларни бу қадар қисқартиришга уриниш ғирт бемаънилик. Шунга қарамай, тажрибали ўқитувчилар саъй-ҳаракати туфайли бугун «Бегона» ёш ўзбек ўқувчиси учун бегона бўлмай қолди.

Аминманки, «Бегона»ни англамай туриб ҳозирги ўзбек адабиётидаги янгича йўналишга мансуб О.Мухтор, Х.Дўстмуҳаммад, Н.Эшонқул, У.Ҳамдам, С. Вафо ҳикоя, қисса, романларини, «Ёшлик» журналида эълон этилаётган ўнлаб асарларни, жумладан, Зулфия Қуролбой қизининг «Тафаккур», «Ҳилола» отлиқ ҳикояларини тушуниш, англаш қийин. Ҳолбуки, бу асарларнинг аксарияти 8-9 синф ёшидаги навқирон авлодга аталган.

2003 йил июнида «Умид» жамғармаси кўмаги билан хорижда таълим олиб келган кенжа ўғлим Жамшиднинг Олмония Саарланд университетида танишган дўстлари — парижлик икки йигит хонадонимизга ташриф буюрди. Меҳмонлар илтимосига кўра, хонадаги стол ва стулларни бир чеккага йиғиштириб хонтахта атрофида кўрпача устига ўтириб гурунг бошладик. Ёшларнинг гоҳ француз, гоҳ немис, гоҳ инглизча эмин-эркин ва жўшқин суҳбатларига қулоқ тутиб қувонаман, айни чоғда, бир филолог профессор бўла туриб, бу тилларни билмаганим учун афсусланаман. Шукурки, ўғлим жонга ора кирди, унинг таржимонлиги туфайли бу ажиб гурунг иштирокчисига айландим. Филолог адабиётшунос эканимни билган меҳмонлар «Ўзбекистонда француз адибларини билишадими?» деб сўрашди. Мен эса Флобер, Стендал, Балзак, Мопассан, Гюго асарлари ўзбекчага таржима қилиниб, қайта-қайта нашр этилгани, улар бизда ниҳоятда машҳур эканини айтдим. Бугина эмас, «Кичкина шаҳзода», «Бегона» мактаб дарсликларига киритилгани хусусида сўз очиб, дарсликларнинг ўша саҳифаларини кўрсатганимда, парижлик йигитларнинг юзлари ҳайрат ва қувончдан яшнаб кетди. Меҳмонларнинг бири мактабда «Кичкина шаҳзода»ни ёд олганини айтиб, ўзбекча матндан парча ўқиб беришимни сўради. Илк сатрларни ўқиганимда, «Оҳанги ўхшайди» деб хитоб қилди. Сўнг «Бегона» олтмиш йилдирки, француз ёшларининг энг севимли асари эканини айтди.

Рости, ўша дақиқаларда парижликлардан кўра мен кўпроқ қувондим. Биз ўзбеклар мактаб ёшидаёқ Оврупо маданияти бешикларидан саналмиш Париж ёшлари каби уларнинг ифтихори саналмиш ноёб санъат дурдоналаридан баҳраманд бўлиш шарафига муяссармиз. Президентимиз ғурур билан айтганларидек, биз ҳеч кимдан кам эмасмиз, ҳеч кимдан кам бўлмаймиз!

Доимий ҳамроҳ

«Кўнгилларга йўл топишнинг иккита шарти бор: Истеъдод ва Самимийлик, — деб ёзади филология фанлари номзоди Муҳайё Йўлдошева шоир Турсун Алининг «Сокин ҳайқириқ» номли янги тўпламига ёзган сўнгсўзида. — Ҳеч нарса истеъдодчалик сўзга меҳр, куч, мусиқа бағишлай олмайди, ҳеч нарса самимиятчалик одамни ўзига ром эта билмайди. Турсун Али қаламидан йўғрилган «Сокин ҳайқириқ» тўплами ана шундай икки шартга жавоб бера олади».

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси Бош таҳририяти томонидан чоп этилган «Сокин ҳайқириқ» тўпламига шоирнинг кейинги уч-тўрт йил мобайнида ёзган шеърлари, қадимги Хитой шеъриятидан қилган таржималари киритилган. Болалик соғинчи ва сўнмас муҳаббат таронаси китобдаги шеърларнинг мазмун-мундарижасини белгилайди. Жумладан, шоир «Арғимчоқ» шеърида шундай ёзади:

Болалигим кечган ҳовлида
булутдек-булутдек
ўрик дарахтлари
ўсарди қуёшга очиб қучоқларин кенг.
Болалигим учар эди
ўшал ўрик шохига
арғимчоқ солиб.
Орзулар ҳам учарди арғимчоқда.

Оламга ҳайрат кўзи билан боқиш, ҳар бир инсонда холислик ва самимиятни кўриш, ишқ билан ўртанган қалбларга ҳамдардлик шоир шеърларининг таъсирчанлигини таъминлаган етакчи фазилатлардир.

Тўпламга Б.Эшпўлатов муҳаррирлик қилган. Мусаввир Т.Габзалилов.

Рассом устахонасида

РАНГЛАРДА ЖАСОРАТ САДОСИ

Бўлажак мусаввир Муборакхўжа 1933 йили Косонсойда, зиёли оилада дунёга келди. У беш яшарлигида отаси Йўлдошхўжа Саидоқулов туман бўлиси Чуйбек илтимосига кўра саводсизликни тугатиш жараёнида ёрдам бериш учун Қозоғистоннинг Сайрамига кўчиб боради. Аммо бир неча йиллик муаллимликдан кейин таъқибга учрайди. Натижада оила Тожикистоннинг Қўрғонтепа туманидаги «Коминтерн»

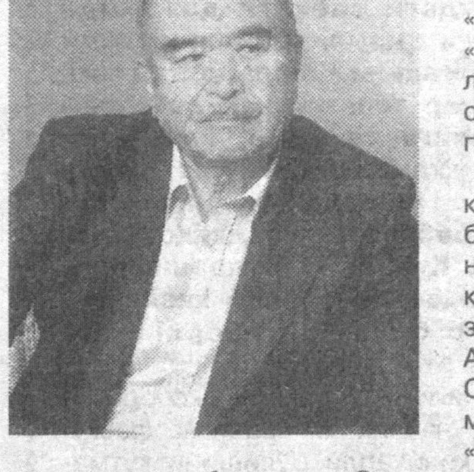

колхозига келиб қолади. Отасидан ажралган Муборақ Йўлдошев ўрта мактабни тугатгач, Душанбедаги санъат ва мусиқа мактабида таҳсил кўради. Бу билим даргоҳини аъло баҳолар билан тугатгани учун истиқболи порлоқ йигитча Тошкент театр ва рассомлик санъати институтига йўлланма олади. 1962 йили институтнинг театр рассомлиги бўлимини тугатган Муборак Йўлдошев Навоий номидаги катта академик театрда рассом сифатида ишлаб, турли саҳна асарларини безади, спектакллар учун либослар андозаларини чизади.

1964 йили машҳур санъаткор Мухтор Ашрафий уни Самарқанд опера ва балет театрига бош мусаввир сифатида ишга таклиф этади. Муборак Йўлдошев 8 ижодий жамоада 80-йилларнинг охиригача меҳнат қилиб, ўнлаб саҳна асарлари учун безаклар чизади, миллий кийимлар учун андозалар яратади. Мусаввир театрлардаги фаолияти давомида 15 дан зиёд саҳна асарларини безади. Унинг безакларию андозалари билан саҳналаштирилган опера ва балет асарларига тасвирий санъат ва театр санъатига доир соҳавий журналларда, махсус тадқиқотларда юксак баҳо берилган: «Ёрилтош» (Собир Бобоев), «Лайли ва Мажнун» (Баласанян)-лар эса барча қомусларга классик асарлар сифатида киритилган.

М.Йўлдошев мавзу ҳудуди кенг, жанрлар силсиласи рангбаранг ижодкорлардан ҳисобланади. Унинг ижодхонасини кўздан кечирсангиз, кўҳна туронзамин ёдгорликлари «Гўри Амир», «Шоҳи-зинда», «Исмоил Сомоний», «Бибихоним», «Нажмиддин Кубро», «Чор минор», «Тўрабекхоним» сингари баркамол лавҳаларга кўзингиз тушади. Ота-боболаримиз неча асрлар бурун яратган бинолар бутун маҳобати-ю мўъжизакор нафислиги билан намоён бўлади. Жумладан, хоразмшоҳларнинг қадимги пойтахти Кўҳна Урганч харобаларига кираверишда ўнг қўлда улкан мақбара турибди. Бу шу минтақада XIV асрда яшаган донишманд, тадбиркор ва жасур Тўрабекхоним хотирасига қурилган ягона ёдгорлик. Мусаввир «Тўрабекхоним» асарида осмонўпар дарвоза устунлари, олд ва орқа устунларга эга бўлиб, 12 бурж акс этган бу ёдгорликларнинг бутун бўй-басти, ранг жилолари билан мукаммал акс эттиришга муваффақ бўлган. Муаллифнинг ранг танлаш ва улар таносубини сақлай билишидаги маҳорати, айниқса, ибратлидир.

Қалбида миллий ғурур ва ифтихор жўш урган ҳар бир ижодкор ўзини она-юрт, унинг сўлим табиатининг бир заррачаси, деб билади ва ҳамиша халқининг жўшқин ҳаёти қаърида, бетакрор табиати қўйнида бўлишни хоҳлайди. Шунинг учун ҳам Муборак Йўлдошев Туркманистон чўлларини Нурота тоғларини, Зарафшон водийсию Бўстонлиқ қирларини, Қизилқум чорводорларию Сурхон ғаллакорлари яшайдиган манзилларни кезиб чиққан. Мусаввирнинг «Зарафшон тоғ этаклари», «Теримчилар», «Ватан манзаралари», «Гулдурсун дашти», «Қорақум чўллари», «Нурота чўпонлари», «Кўбузчи момо» сингари ўнлаб асарлари ана шу узлуксиз сафарлар, машаққатли изланишлар, кузатишлар маҳсулидир. Уларда она табиатимиз айрича бир жозиба ҳамда баркамоллик билан нафис чизилган.

Талабалик йилларидаёқ бўлажак мусаввир туронзамин халқлари тарихига, хусусан, она ватан ҳимояси, юрт тақдири йўлида жонбозлик қилган ўғлонлар қисмати, афсонавий баҳодирлар ҳақида ривоят, нақлларга қизиқади: улар ҳақидаги тарихий асарларни, бадиий дурдоналарни кунт билан ўрганади: «Шоҳнома», «Алпомиш», «Гўрўғли», «Қўзикўрпеш-Баянсулув» сингари эпик шеърият обидаларини мутолаа қилади. Владимир Рифтин раҳбарлигида «Восеъ қўзғолони» мавзуида дипломини ҳимоя қилади.

Театрлардаги фаолияти даврида ҳам, институтдаги муаллимлик йилларида ҳам мусаввирни ана шу талабалик онларидаги шавқ-завқ тарк этмади. Худди шу ижодий ният, кўтаринки руҳ туфайли «Гўрўғлининг туғилиши», «Гўрўғлининг Хунхор подшо билан ошиқ ўйнаши», «Гўрўғлининг девни ўлдириши», «Гўрўғли она қабри устида», «Гўрўғлининг болалиги» сингари 40 дан зиёд бир-биридаги фикр, қаҳрамонлик ғоясини тўлдириб, ривожлантириб борадиган асарлар яратилди. Бу туркумдаги асарлар «Гўрўғли ва Искандар» полотноси билан якунланади. Хотима сифатидаги бу лавҳада юксак инсонпарварлик ғоялари куйланган; Шарқ нақлларининг мағзи сингдириб юборилган. Икки буюк шахснинг табиат қўйнидаги баҳси ғоят нафис ва жозибали чизилган.

Мусаввир асарлари республикадаги кўп бадиий хазиналарда, Самарқанд, Тошкент ва Москва шаҳарларидаги музейларда сақланмоқда. Охирги маротаба Муборак ака ижодхонасига борганимда, барча асарларини жанрларга, мавзуларга ажратиб-гуруҳлаб тахлаб қўйибди: бир қанча триптихлар, пахтакорлар, портретлари, янги манзара тасвирлари... Икки юздан зиёд асарлар тўпланиб ётибди.

— Мен безаган спектакллар қўйилган театр залларида томошабин лиқ тўла бўлади; асарларим намойиш этилган бинолардан мухлисларнинг сафи узилмайди. Санъаткор учун бундан ортиқ мукофот борми? — дейди рассом самимият билан.

«Камтарга камол, ман-манга завол», деганларидек, рассомнинг меҳнатлари «Ўзбекистон халқ рассоми» фахрий унвони билан тақдирланди. Бу эса мусаввирга катта ижодий қанот бахш этди. Натижада «Авесто оҳанглари»да деб номланган бир туркум асарлар яратди. Уларда уч минг йил бурунги миллий қадриятларимиз жозибаси акс этган. Булар алоҳида тадқиқ ва таҳлил этишни талаб қилади. Ҳозирча шуни таъкидлаш мумкинки, мусаввир бу расмларда «Авесто»даги инсонни эъзозлаш, ижодий, яратувчи меҳнатни олқишлаб, ёруғлик, адолат, тенглик, тинчликка ҳидоят ғоясини ранг-баранг бўёқларда нафис акс эттира олган.

Жумладан, Фирдавсийнинг «Шоҳнома»си ва бошқа асарларда Заҳҳокнинг золимлигини бўрттириб кўрсатиш учун елкасида ҳар куни икки одам мияси билан овқатланадиган илонлар ўсиб чиққан қилиб тасвирланган. «Авесто»да эса Заҳҳоки Морон елкасидан олти бошли илонлар ўсиб чиққан, деб таъкидланган. Мусаввирнинг «Заҳҳок» асарида ана шу олти бошли илон соҳиби подшо тасвирланган. Шоҳ елкасидаги илонлар аждаҳодек бутун инсониятга қарши ҳамла қилаётгандай туюлади. Назаримда, ижодкор Заҳҳокни озодлик, тараққиёт, униб-ўсиш, саодат душмани, инсониятга қирғин келтирадиган иблис тимсоли сифатида гавдалантира олган.

Халқ рассоми Муборак Йўлдошев асарлари томошабин қалбида гўзалликка, яшашга иштиёқни, саодатли ҳаёт йўлида фидойилик кўрсатиш туйғуларини, миллий ғурур ҳиссини уйғотади, жасоратга ундайверади.

Ҳомиджон ҲОМИДИЙ

«Киночилар уйи»да бўлиб ўтган 2004 йилда суратга олинган филмлар муҳокамасидаги фикр-мулоҳазаларни тинглаб, санъатнинг жон томири кино — маданиятнинг юксак ва нозик қуроли эканлигига амин бўлади киши. У инсонни улуғлаши билан бирга, хўрлаши ёки савиясини жўнлаштириши ҳам мумкин.

ОРЗУ ОСТОНАСИДА

Ёхуд улғайиш вақти келди!

Хусусий киностудиялар яратаётган, танқиддан ҳам паст турадиган томошалар ҳақида мулоҳаза юритишнинг ҳожати йўқ. Лекин... ўзининг бадиий кенгашига эга бўлган «Ўзбекфилм»да яратилаётган киноасарларнинг айримларини кўриб, наҳотки, маҳоратли режиссёр олган филмлар савияси хусусий киностудияларнинг маҳсулотлари даражасига тушиб қолган бўлса, деган ўйга борасан. Мисол учун «Ёлғиз ёдгорим», «Чаёнгул»дек кинофилмларнинг режиссёри С.Назармуҳаммедов экранлаштирган «Девона» филмини кўриб ҳайрон қолдим. Филмни кўриш давомида «Девона ким?» деган саволга жавоб излаб, ахийри Мурод Ражабов ўйнаган рол, яъни оти йўқолган кимса бўлса керак, деган тўхтамга келдим. Биз экранда моҳир актёрни кўрамиз. У бор истеъдодини, маҳоратини намойиш қиляпти. Лекин асарда тирик образни кўрмаймиз. Чунки асарда тирик жон, ўз тақдирига эга бўлган тирик инсон йўқ. Филмни тушуниш учун, қаҳрамонлар қалбини тингглай десанг, севишганлар ролини ўйнаган (образ яратган эмас!) на Шодида, на Жамилада юрак сезилади. Филмга катта куч сарфланган, томошабинни бирорта «янгилик» билан қойил қолдириш учун ҳаракат қилингану, лекин ҳаёт ҳақиқатларини тасвирлашга келганда эса... бунинг уддасидан чиқилмаган.

“Орзу ортида” филмидан лавҳа.

Ғафур Ғулом асарлари асосида яратилган Ҳилол Насимовнинг «Афанди ва Азроил» филмида киноижодкорлар Ғ.Ғуломга хос юморни сақлаб қолишга урингaнлар. Уни Ўзбек Миллий академик драма театрида қўйилаётган «Ўтган замон ҳангомалари» спектаклининг кино талқини дейишимиз ҳам мумкин. Инсоннинг макри олдида фаришталар ҳам ожиз деган фалсафани сингдириш мақсадидами, билмадим, «Азроил» қиёфасининг экранлаштирилгани турли хил баҳсларни, эътирозларни келтириб чиқарган.

«Киночилар уйи»да намойиш этилган филмлар орасидан «Эркак» ҳамда «Орзу ортида» филмлари киши эътиборини жалб қилади. «Эркак» филми ҳақида айтилиши керак бўлган гаплар матбуотда, қисман бўлса-да, айтилди. Мен бу ерда «Қор қўйнида лола» филми орқали ўзининг ижодий позицияси билан кино оламига кириб келган ёш умидли режиссёр Ёлқин Тўйчиевнинг «Орзу ортида» филми ҳақидаги таассуротларимни айтмоқчиман.

Ҳар бир санъаткорнинг ўз ижодий йўли, ўз мавзуи бор. Асари орқали у ўзининг ҳақиқатларини ҳимоя қилади. Шунинг учун унга сен бошқа йўлдан юр, дейиш кулгили. Зеро, ижоднинг ҳар бир йўли неча мушкулотлар сўнгида биргина натижа — инсон ҳаёти воқеликларини томошабиннинг қалби ва идрокида ўчмас из қолдиргудек бадиий юксакликда талқин этиш билан якунланиши керак. Шу нуқтаи назардан «Қор қўйнида лола» ва «Орзу ортида» филмларининг ижодкори Ё.Тўйчиев санъат оламига нима мақсадда келганини унутмаган санъаткор.

Унинг «Орзу ортида» филми бир ижодкор юрагидан ўтган, самимий эътиқоди, лирик кечинмаларини ўзида мужассам этган мустақил киноасардир. Санъаткор ҳаётни ўсмир бола кўзи билан кузатиб, ўзининг ҳаётий ҳақиқатларига содиқ қолади. Киноижодкорлар ҳаётий қарашларини ёрқин ифода этиш учун ижодий ва техник имкониятлардан кенг фойдаланишга, қаҳрамонларнинг ички дунёсини теран очиб беришга ҳаракат қилишган. Биз бунда дидактика, панд-насиҳатга умуман дуч келмаймиз, аксинча, образлар билан бирга ўйлаб, мулоҳаза юритамиз, изланамиз.

Филмда бош қаҳрамон Илҳомнинг орзуларга лиммо-лим гўзал дунёси билан турмушнинг аёвсиз суръатлари кесишган нуқталар тасвирланади. Турмуш чорраҳасида турган боланинг саркаш ўй-хаёллари ҳаёт ҳақиқатига сира тўғри келмайди. Шундай бўлса-да, Илҳомнинг бирор марта дод-вой қилганини, ҳаётдан нолиганини кўрмаймиз. Жони оғрисада, мактаб директорининг саволларига жавоб бермайди, синфдошлари билан гаплашмайди, ўқитувчисидан кечирим ҳам сўрамайди, аксинча, атайин мактаб ойнасини синдирса-да, биз Илҳомни «безори» деб айтолмаймиз. Буларни барча мағрурлигию, ишончларини сукутлари ортига яширган, ўзининг оддий, ички ҳақиқатларига жавоб тополмаётган исёнкор боланинг ўзича «исён»лари, деб қабул қиламиз. Оиласидаги кемтикликлар уни эрта улғайтиради. Унинг бола қалби бу «улғайиш»га торлик қила боради. Илҳомнинг оиласини оператор нигоҳи билан кўздан кечирсак, ҳақиқатдан йироқ бўлган лавҳаларни кўрмаймиз. Бу хонадондаги ҳар бир образ ўзича бир дунё (учта фарзанд ҳам асраб олинган). Бўйида боласи билан эридан аразлаб келган катта опаси телефонда ҳасратлашиш учун тинч жой тополмайди. Зерикарли турмушдан овуниш-чалғиш мақсадида бўлса керак, анча замонавийлашган иккинчи опаси оиладагиларнинг ғашига тегса-да, шовқин-сурондан иборат чет эл мусиқасини бақиртириб қўйиб олади. Буви эса қачон қараманг қизига — болаларнинг онасига ўтмишини қўмсаб жаврагани-жавраган. Хуллас, ҳамманинг ўзига яраша дарду дунёси бор... Кўнгил эса сокинликни, кенгликни қўмсайди...

Илҳом бу тор, сиқиқ дунёдан қочгиси келади, Айтматовнинг исмсиз «Бола»си руҳиятида ўзини кўргандек бўлса керак, чордоққа чиқиб қўлига «Оқ кема» китобини олади (бу борада филм ижодкорлари рамзлардан кенг фойдаланишган) Чордоқдаям Илҳом қоғоздан ясаган ўнлаб осилиб турган оппоқ қайиқчалар... яъни, унинг бу дунёда муаллақ турган орзулари силкиниб турибди. Ногаҳон шамол эсгудек бўлса, бу қимирлаб турган қайиқчалар чирт узилиши ҳеч гап эмас... Бола ҳамма нарсадан чарчаган. У томга чиқиб рўпарасидаги уйларга разм солади, яъни юқоридан туриб ҳаётни кузатади. Кимдир дарс қиляпти... кимдир телефонда гаплашаяпти... муаллима опасининг олдига гул кўтариб бир йигит келди... у йиғлади. Синфдоши — қўшни қизни ойиси уришяпти... Бир-бирига ўхшамаган, бир-бирини такрорламаган турфа хил тақдирлар... Бола бир кун мана шу тақдирларни кузатиб туриб ўз қўли билан ясаган оппоқ қайиқчаларни томга олиб чиқади, ёғиб турган ёмғир уларни бирин-кетин оқизиб кетади. Эндиликда бефарқ кузатувчига айланган Илҳом шу тариқа ўзининг болалик дунёси — орзулари билан хайрлашади... Бу орзулар ортида Уни ўзининг зиддиятлари билан тўлиқ ҳаёт кутарди... Гарчи ўзига ҳеч ким эмаслигини билса-да, у ойиси деб билган АЁЛ учун, уни бахтиёр қилиши мумкин бўлган, ҳаётидаги ягона эркакни «дадам» деб уйига олиб келишга журъат қилади... Хулоса шуки, Ҳаётнинг қанча ўнқир-чўнқирлари бўлса-да, у биз ўйлаганчалик фожиа ҳам эмас, енгил ҳам эмас. Ҳаёт ўз номи билан, мураккабликлари билан гўзал. Табиийки, режиссёр кўзлаган ҳақиқатни томошабинларга етказиб беришда тасвир жараёнлари ва мусиқанинг ўрни ҳам катта аҳамиятга эга.

«Орзу ортида» филми маиший мавзулар ботқоғига ботиб кетаётган филмлардан реал ҳаётни бағрига сингдирган романтикаси билан анча баландда туради. Томошабиндан ҳам шуни талаб қилади. Чунки бунда Инсон, Тақдир, Қалб ва Дард бор...

Филмлар ҳақида ўйлар эканман, жаҳон киносининг йирик намояндаси Сергей Бондарчукнинг мулоҳазалари ёдимга тушади... У «...Бола гўдак экан, кичкина бешик ҳам унга ниҳоят кенг кўринади, у катта бўлганда эса бутун жаҳон тордек туюла бошлайди. Биз вояга етганмиз, лекин баъзида ҳалигача бешикдан тургимиз келмайди. Бешик бизнинг бўйимизга мосланиб, катталаштирилган, албатта. Кимгадир у ҳанузгача қулай, кимгадир шу бешикдан бошқасининг кераги бўлмайди. Аммо томошабин бу бешик олдида бизнинг шаънимизга шундай «алла»лар айтадики, бу киночиларни ташвишга солади», — дейди хавотир билан. Афсуски, бизнинг ҳам аксарият киноижодкорларимиз ўзларининг бўйларига мослаштириб олган «бешик»ни, қобиқни ҳали ҳануз тарк этгулари йўқ. Наҳотки, улар ҳам ўз орзулари билан хайрлашган бўлсалар! Қачонгача «ҳар ҳолда ёмон эмас-ку», деб ўзимизга-ўзимиз алла айтиб юрамиз. Олам ўзгаряпти...Умр ўтяпти... Назаримда, қанча қулай, иссиқ бўлмасин, «бешик»дан уйғониш, улғайиш вақти келди...

Иқбол ҚЎШШАЕВА

Кўргазма залларида

НОЁБ АСАРЛАР ХАЗИНАСИ

Пойтахтимиздаги Санъат галереясида И.В.Савицкий номидаги Қорақалпоғистон давлат санъат музейи асарларидан иборат кўргазма очилди. Бу кўргазма мазкур музей асосчиси И.В.Савицкийнинг 90 йиллигига бағишланди. Маълумки, буюк коллекционер, рассом ва музейшунос 1966 йили ўзи тўплаган асарлар асосида Нукус шаҳрида Санъат музейини ташкил этган эди.

Мазкур музейда тўпланган коллекция уни яратган ижодкорнинг кўпқиррали тўпловчилик фаолиятидан далолат беради. Булар асосан қадимий Хоразм ҳудудида ўтказилган кўплаб археологик қазишмалар натижасида йиғилган. И.Савицкий қорақалпоқ қишлоқларида яёв юриб тўплаган бу халқ амалий санъати намуналари ўзбек, қорақалпоқ ва рус рассомларининг кейинги 100 йил давомида яратилган ишларидир.

Савицкий ўзининг ноёб авангард санъатига мансуб топилмалари билан Нукус шаҳрини жаҳонга машҳур қилди. Нукус музейидаги авангард санъатининг ноёб хазинаси бугунги кунда ўз бадиий қимматига кўра Санкт-Петербургдаги Рус музейи коллекциясидан кейин иккинчи ўринда туриши расман тан олинган.

Нима учун авангард санъатига қизиқиш бу қадар кучли, деган савол туғилиши табиий.

Гап шундаки, XX аср бошланиши рус тасвирий санъатининг гуллаб-яшнаган даври бўлиб, бу даврда рус ижодкорлари (М.Шагал, К.Малевич, В.Кандинский) Ғарбий Европа маданияти таъсири остида ижод қилдилар.

Кўпгина рус рассомлари реалистик академик услубдан воз кечдилар, шакл мазмунга боғлиқ бўлмай қолди. Шаклда предметсизлик биринчи ўринга чиқди. Борлиқни аралаш-қуралаш тасвирлаш борасидаги тажрибалар одатий тасвирий-пластик системаларни ўзгартириб юборди. Айнан шундай ижодкорларни авангардчилар, яъни янги бадиий йўналишда олдинда борувчилар, деб атадилар.

Рус рассомларини XX аср бошларида Ўзбекистон ниҳоятда қизиқтириб қолди. 20 — 30-йилларда Тошкент, Бухоро Самарқандга (Усто Мўмин, А.Николаев, В.Уфимцев, М.Курзин, Н.Кашина) келиб ёки Россияда ўқиб (А.Волков), улар кубофутуризм, экспрессионизм каби авангард услубларидан фойдаланиб ҳамда уни Ўрта Осиё санъатининг безак принциплари билан уйғунлаштириб, асарлар яратдилар. Натижада «Ўрта Осиё авангардизми» деб аталадиган ноёб йўналиш пайдо бўлди.

Бироқ 30-йилларга келиб авангард услубига чек қўйилди, давлат рассомларни «социалистик реализм» сари йўналтирди. Рассомларни авангард услублардан воз кечишга чақиришарди, улар билан алоқани узишга мажбур қилишарди. Авангард услуби формализм, деб эълон қилинди.

И.Савицкий эса авангард ижодкорларга тегишли барча ижод намуналарини — эскиз, қораламалардан тортиб мукаммал асарларгача тўплади. Унинг вафотидан сўнг коллекция жаҳонга машҳур бўлиб кетди. Нукус музейи кўргазмаси Вашингтон, Сидней, Москва, Санкт-Петербург шаҳарларида, Франция, Германияда намойиш этилди. Бу музей ҳақида кўплаб видеофилмлар яратилди. Ҳозир бу ҳақда бадиий филм яратиш ғояси устида иш олиб бориляпти, унда И.Савицкий образи Гогенга тенглаштириб тасвирланяпти.

«Қорақалпоқ маданияти ўчоғи» кўргазмасида 57 та рангтасвир ва 30 та график асарлар намойиш этиляпти. Томошабинлар Ўрта Осиё авангард санъати усталарининг бугунги кунда дурдонага айланган асарлари билан танишадилар. Улар асосида Ўрол Тансиқбоевнинг дастлабки пейзажлари, А.Волков, Усто Мўмин, М.Курзин, О.Татевосян асарлари бор. В.Уфимцевнинг «Поездга» композицияси фақат репродукциялар орқали кўпчиликка таниш. Бироқ унинг асл нусхасини кўриш мухлисларга завқ бағишлайди, деб ўйлаймиз.

Кўргазмадан, Рус авангард рассомларидан Р.Фалк, В.Рождественский, М.Шемякин, В.Шухаев кабиларнинг асарлари, шунингдек, И.Савицкийнинг рангтасвир полотнолари ҳам жой олган.

Мазкур кўргазма доирасида «XX аср санъатида авангард: тарих, назария, интерпретация муаммолари» мавзуида илмий-назарий конференция ўтказиш, барча маърузалар чоп этилиши мўлжалланяпти. Ўйлаймизки, бундай тўплам республика санъати тарихида сезиларли воқеа бўлади.

Г.БОБОЖОНОВА

Шавкат АКРОМОВ олган суратлар.

ЎРГАНАЙЛИК ВА ЎРГАТАЙЛИК

Кузючак газетхон ёзади

Бугунги кунда Республика оммавий ахборот воситаларида ҳамда эстрада қўшиқчилик санъатига бағишланган давра суҳбатларида, учрашувлар ва баҳс-мунозараларда ўзбек эстрада хонандалари Ғарб маданиятига, унинг эстрада санъатига тақлид қилмасликлари кераклиги тўғрисида жуда кўп гаплар айтилмоқда. Ҳақиқатан ҳам сўнгги уч-тўрт йил ичида ёш хонандаларимиз концерт тадбирларида ва тўй-томошаларда ўзларини Ғарб санъатининг маликаларидек, жуда эркин тутиб, хоҳлаган қилиқлари ва ҳатто ҳаракатларини томошабинларга бемалол намойиш этмоқдалар. Айниқса, қизларимизнинг саҳна либослари томошабинларни ноқулай аҳволга ҳам солиб қўймоқда. Айрим ўзларига жуда ишонган халқ ва хизмат кўрсатган артистлар эса томоша залидаги мўътабар онахонларимизга ва опа-сингилларимизга концерт давомида баъзи масалаларда маслаҳат бериб, ақл ўргатаётгандек ҳам бўлмоқдалар. Бундай эркинлик миллий маданиятимизга ва санъатимизга хос хусусиятлардан эмас.

Асосий гап бизнинг миллий менталитетимизга бориб тақалади. Шу маънода ёш эстрада хонандаларимиз Ғарб маданиятининг салбий томонларига бошлари билан шўнғимасдан, вақти-вақти билан ўзбек қўшиқчилик санъати тарихини варақлаб, ўзларига керакли хулосаларни чиқариб турсалар, айни муддао бўлар эди.

Лекин ёшларга Ғарб маданиятидан мутлақо ўрнак олманг, дейиш ҳам у қадар тўғри эмас. Биз ўзбек миллий эстрада санъатининг ижодий ютуқларини сақлаган ҳолда, уларни янада бойитиб бориб, Ғарб ва Шарқ эстрада санъатининг барча йўналишлари ҳамда услубларини мукаммал ўрганишимиз ва ўзлаштиришимиз керак, деб ўйлайман. Рок, жаз, блюз, реп ва бошқа оврўпа эстрада услубларини чуқур билиш ўзбек миллий эстрада қўшиқчилик санъатини бойитишга ва унинг қирраларини кенгайтиришга хизмат қилади. Лекин, афсус, бастакорларимиз ва оранжировка усталаримиз бундай моҳирона ва заргарона ишларни ҳали эплай олаётганлари йўқ.

Бизнинг таниқли истеъдодли яккахон хонандаларимиз ҳам жаҳонга машҳур эстрада хонандаси Эдит Пиаф, испан Дон Педро, италян Чезаре Маконис, биз яхши билган М.Бернес, Н.Брегвадзе, Р.Бейбутов, Э.Пьеха, С.Ротаруларнинг саҳна ва ижро анъаналарини синчиклаб ўрганиб, ўзларининг бадиий-эстетик принципларини қайтадан кўриб чиқсалар ёмон бўлмасди. Бинобарин, Ғарб санъатининг ёш хонандалар учун ўрганадиган жиҳатлари ҳам йўқ эмас. Ахир, санъатнинг чегараси йўқ, дейишади-ку. Шундай экан, биз бир-биримиздан ўрганишимиз табиий ҳол. Машҳур Оврўпа санъаткорлари ҳам ўз вақтида биздан, ўзбеклардан кўп нарсаларни ўрганишган. Эсингиздами, 1925 йили Тамарахоним ва М. Қориёқубов Париж ва Берлин томошабинларини ҳайратга солишган. Бу устоз санъаткорларнинг «Илила» қўшиғини Берлин мусиқа академиясининг бошлиғи, профессор Шульман эшитиб, шундай фикр билдирган: «Ўзбек санъаткорларининг овози, ижро маҳорати ва саҳна ҳаракати томошабинларда ажойиб таассурот қолдирди. «Илила» қўшиғи нақадар халқчил. Бизнинг хонандаларимиз осиёликлардан ўрнак олсалар арзийди». Бундай воқеа 1970 йили ҳам юз берган. Инглиз эстрада хонандаси машҳур Том Жонснинг Ботир Зокировнинг концерт дастурини Москва шаҳрида (эстрада театрида) томоша қилиб, — «Бу сочлари қора ва жингалак ўзбек хонандасидан кўп нарсаларни ўрганиш мумкин экан», деган гапларини кўплар яхши билишади. Умуминсоний қадриятлар, маданий анъаналар ҳар бир ижодкорни бойитади, дунёқарашини кенгайтиради, санъатини юксалтиради. Президентимиз таъкидлаганидек, улар биздан, биз улардан ўрганиб, маданиятимизни бойитиш томонларини ўйлайлик. Фақат кўр-кўрона тақлид қилишдан қочайлик.

Аҳмаджон РАҲИМОВ,
санъатшунос

КИНОЛАРНИ АСРАНГ

Хитой кинематографияси тарихига 100 йил тўлиши муносабати билан Гонгконгда 100 та энг яхши филмлар рўйхати тузилди. Рўйхатнинг бошида 1948 йили режиссёр Фей Му суратга олган «Кичик шаҳарда баҳор» филми турибди. Бу рўйхатни тузишга 100 дан ортиқ кинотанқидчилар жалб этилган.

Кинотанқидчилар ҳайъати раиси Манфред Вонгнинг айтишича, тадбирдан кўзланган мақсад эски ва нодир филмларни сақлаб қолишдир. У 1905-1930 йиллар оралиғида ишланган филмларнинг бор-йўғи 15 фоизи сақланганлигини таъкидлайди.

«Кичик шаҳарда баҳор» филми ҳам йўқолиб кетган, деб ҳисобланарди. Аммо ўтган асрнинг саксонинчи йилларида у тасодифан архивдан топилган. Филм Хитой жанубидаги кичик шаҳарнинг япон босқинидан кейинги ҳаёти ҳақида ҳикоя қилади.

* * *

Бундай хайрли тадбир Америкада ҳам давом этмоқда. Конгресс кутубхонаси Америка филмларини сақлаб қолиш дастури асосида иш олиб боряпти. Ҳозирча дастур доирасида 400 га яқин филмни тиклаш ва сақлаб қолиш мўлжалланган. Айрим филмлар нотижорат мақсадларда яратилгани учун уларни қайта тиклашга ҳеч ким қизиқмаётир.

— Аммо уларнинг йўқ бўлиб кетишига йўл қўйиб бўлмайди, — дейди Конгресс кутубхонаси ходими Григорий Луков. — Кинода умумий тарихимиз акс этган, шу боис эски филмлар йўқолиб кетмаслиги керак.

ЎзАС КАЛЕЙДОСКОП

ҚАДИМ МИСР ОҲАНРАБОСИ

Қадимги Миср дунё адабиёти ва тарихи, киноси ва санъатида ҳанузгача барҳаёт мавзу саналади. Бу гапни яқинда Қоҳирада бўлиб ўтган қадимий Миср ҳаёти ва урф-одатлари, удумлари ва мусиқасига бағишланган халқаро конференция ҳам исботлади. Миср тарихчилари ва мусиқашунослари «Фиръавнлар мусиқаси», ўша даврда аёлларнинг мусиқада тутган ўрни ва роли, мусиқа билан боғлиқ анъаналар ҳамда миллий мусиқа асбоблари ҳақида батафсил маълумот беришди. Уларнинг айтишича, қадимги Мисрда зарбли, пуфланувчи ва торли мусиқа асбоблари мавжуд бўлган.

Шу ўринда бугунги мисрликларнинг ўз тарихига қизиқишлари ниҳоятда катта эканлигини таъкидлаб ўтиш лозим. Буни Искандария кутубхонасида очилган «Қадимги Миср тили» курси ҳам тасдиқлайди. Ҳаттоки ҳали қонунан тан олинмаган «Миср — Ватан» партияси қадимги миср тилини мактаб ўқув дастурига киритишни тарғиб қилмоқда.

МУЛТФИЛМДА ШАҲЗОДА ЧАРЛЗ

Британия шаҳзодаси Чарлз Янги Зеландия мултфилми қаҳрамонига айланди. Британиядаги «Скай Ньюз» телеканалининг хабар беришича, шаҳзода Янги Зеландияга қисқа муддатли сафарида «Bro' Town» мултсериали ижодкорлари билан учрашган. Телеканал хабарида айтилишича, Уэлс шаҳзодаси яратилажак мултфилмда ўз қиёфасидан фойдаланишларига рози бўлган.

Юқори лавозимли шахсларнинг қиёфасини мултфилмга киритиш Янги Зеландия мултипликаторлари учун янгилик эмас. Шаҳзодадан аввал Янги Зеландия бош вазири мултфилм қаҳрамонига айланган эди.

Хуллас, филм ижодкорларидан бири Оскар Нейтли мултфилмда шаҳзода персонажига овоз бериш учун Чарлзнинг овозини ёзиб олди.

ЁЗУВЧИ ВАФОТ ЭТДИ

Таниқли америка ёзувчиси Уилям Мюррей 78 ёшида юрак хуружи туфайли оламдан ўтди. Адабиёт мухлислари уни «Дуранг», «Бақалоқ қачон куйлайди», «Тунги қалпоқдаги қирол», «Чиройли италян ручкаси» каби асарлари орқали яхши билишади. Адибнинг «Мароқли сафар» романи асосида бадиий филм, «Малбу» романи асосида эса телевизион сериал суратга олинган.

Уилям Мюррей Ню-Йоркда туғилган ва 1966 йили жанубий Калифорнияга кўчиб кетган. «Новости» информацион сайти тарқатган хабарга кўра, у яқинда янги китоб устида ишлаш учун она шаҳрига қайтиб келган эди.

КИНОДА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

БМТнинг йиллик сессияси арафасида анъанавий тарзда Женевада инсон ҳуқуқлари ҳақидаги филмларнинг учинчи халқаро фестивали очилди. Очилиш маросимида БМТ нинг инсон ҳуқуқлари бўйича бош комиссари Лунза Арбур, Швецария ташқи ишлар вазири Мишлин Калми-Рей, Нобел мукофоти лауреати эронлик Ширин Ибоди ҳамда фестивал ҳайъати аъзолари иштирок этишди.

Дастурда сайёрамизнинг турли нуқталаридан тайёрланган 50 га яқин ҳужжатли филмлар намойиши кўзда тутилган.

“Интернет” хабарлари асосида тайёрланди.

СУРАТГА ОЛИШНИНГ ЯНГИ УСУЛИ

Диққат: премьера

«Хўжакўрсин» кинотеатрида яқинда ўз фаолиятини бошлаган «Қўчқор ота ва ўғиллари» хусусий студияси ижодкорлари томонидан суратга олинган тўрт серияли «Салом сизга, қариндошлар» номли бадиий-саргузашт филмининг тақдимот маросими бўлиб ўтди. Салкам саксон кишига мўлжалланган ҳайҳотдай томоша зали оила аъзолари, қариндош-уруғлар, қуда-андалар, қўни-қўшнилар билан тўлиб-тошди.

Филм сценарийси шахсан Қўчқор ота қаламига мансуб бўлиб, воқеалар оиланинг шаклланиши, оёққа туриши, илк хатна тўйлари, қуда чақириқ, ўғил уйлаш, келин тушириш, тўёна можароси, илк ади-бадилар, араз-дароздардан бошланади ва томошабин аста-секин асосан бозор-ўчар билан машғул бу оиланинг ички сир-асрорларига ошно бўлиб боради. Катта ўғилнинг кутилмаганда жиноятга қўл уриши, қудалар ўртасидаги даҳанаки жанг, ўртанча келиннинг бир ҳафта йўқолиб қолиши ва гул-гул очилиб қайтиб келиши картиналари, айниқса, ишонарли, ҳаётий чиққан. Филм давомида бу келин яна кўп бор ғойиб бўлади ва ҳар гал зиён-заҳматсиз, қўшни новвой бола ғамхўрлигида оилага қайтади. Нақадар таъсирли детал!

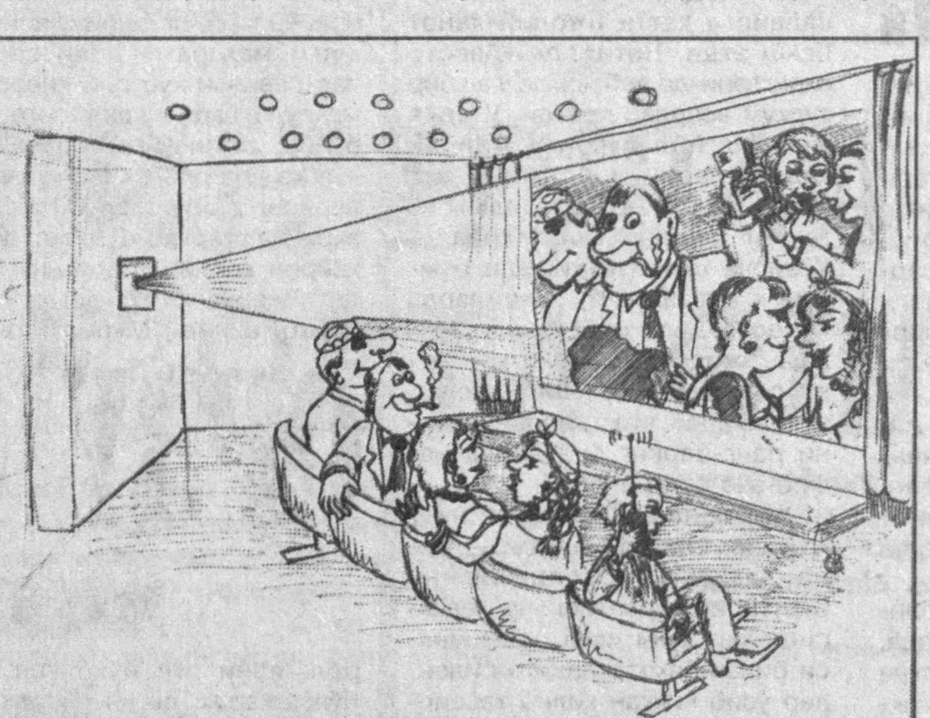

Тўй можароси — филмдаги кулминацион нуқталардан бири. Қўчқор отанинг касалхонага тушиши ва соғайиб қайтиши муносабати билан ёзилган дастурхон атрофида яқин қариндошлардан бири ота елкасига тўн ёпади. Аммо, Қўчқор отанинг зийрак кўзлари бундан беш йил аввал ўз қўли билан шу қариндошининг елкасига ташлаган тўнни... таниб қолади. Яна қаеридан денг? Ўнг енгидаги шапалоқдай ямоғидан! Ана можаро, мана можаро!

Филмнинг умумий муваффақиятини таъминлаган омиллардан бири шуки, унда ота ролини — ота, она ролини она, ўғилларини — ўғиллар, келинларни — келинлар, қудаларни — қудалар ижро этишган. Бунинг устига кенжа қуда операторлик қилиб, асосий саҳна кўринишларини ҳуфёна суратга туширган.

Тақдимот маросимида сўзга чиққанлар филм оператори маҳоратини алоҳида таъкидлаб ўтишди. Бу усул — бугунги хусусий киношунослигимизда жиддий янгилик бўлиб, уни янада оммалаштириш зарурлигини айтишди. Зеро, қудаларнинг фикрича, оила ичидаги маш-машаларни ҳуфёна суратга тушириш бугунги оилавий кино санъатининг келажагидир.

Тақдимот сўнггида қудалар бир-бирлари елкаларига тўн ёпмоқчи бўлишди, аммо бунинг иложи бўлмади. Ҳиссиётини тия олмаган баъзи қариндошлар шу ерда ҳам қовун туширишди.

Ўз ахборотимиз

"ШЧ" АРХИВИДАН

ЗАМОН ЎЗГАРДИ

— Илгарилари одамлар олтмиш, етмиш ёшда ҳам фарзанд кўриб, исмини Олтмишвой, Етмишвой қўйишар экан, — деди хаёлга чўмиб ўтирган чойхўрлардан бири. — Энди бунақа исмлар қаёкда дейсиз...

Иккинчи чойхўр дарҳол жавоб қайтарди:

— Замон ўзгариб кетди, биродар. Бугун энди Ўн тўртой, ўн бешвойлар туғилишяпти...

АВВАЛГИ РАСМИМ...

Бир йигит каттакон шаҳарга келиб уч-тўрт кун кўнгилхушлик қилиб юрди. Тунги базмхоналардан бирида ўзи тенгги, жуда гўзал бўлмаса-да, муомала-одоби бинойидеккина жувон билан танишди. Суҳбатлари тезда қовушиб, жувон йигитни уйига таклиф этди. Китоб жавонининг устида ёш, кўзлари тийрак бир йигитнинг сурати турарди.

— Янглишмасам, бу йигитча собиқ эрингиз бўлса керак, — деди меҳмон ийманибгина.

— Йўқ, — деди аёл суратга хомуш тикилар экан, — жинсимни ўзгартирмасимдан аввалги расмим...

ЯНГИ МАҚОЛЛАР

Отангни онангга рекламасиз кўрсатма.

* * *

Рекламадан келса бойлик —
Турмуш бўлар чиройлик.

* * *

Реклама бўлса омон,
Оч қолмагай сухандон.

Дунё — кенг...

«ЎН МЕТРЛИ ОДАМНИНГ ИЗЛАРИНИ ТОПДИК»

Бошқирдистонлик машҳур олим ва сайёҳ Эрнест Мулдашев навбатдаги саёҳати давомида қадимги цивилизациянинг мавжуд бўлганини асослайдиган янги далиллар топгани ҳақида «АиФ» газетасига интервью берди. Бу сафар у ҳамроҳлари билан Сурия, Ливан ва Мисрдаги кўҳна шаҳарлар харобаларида тадқиқот олиб борди. Қуйида Э.Мулдашевнинг интервьюсини жузъий қисқартиришлар билан эътиборингизга ҳавола этаяпмиз.

— Очиғини айтсам, бу экспедициямиз шунчалик самарали ва фавқулодда қизиқарли бўлишини кутмаган эдим. Хусусан, Сурияда биз бўйи ўн метрли улкан одам изларини топишга муваффақ бўлдик. Тадқиқотларнинг кўрсатишича, бу излар табиий экан. Бундан ташқари, бу жойда биз бўйи олти-етти метрли одамларнинг бир неча қабрларини ҳам учратдик.

Биз «ўлик шаҳарлар» деб аталадиган бир неча харобага айланган маконларда ҳам бўлдик, бундай жойлар Сурияда етмиштача. Жуда қадим замонларда одамлар бу шаҳарларни бир кун ичида тарк этишган. Деярли харобага айланган бу шаҳарларда қадимда қўлланилган қурилиш технологияси ҳозирги технологиядан анча юқори бўлган.

Улкан иншоотлардан бири, афтидан, ўзига хос «касалхона» вазифасини ўтаган бўлиши керак. Зеро, бу иморат, тибет табобатида қайд этилганидай, машҳур беш унсур воситасида даволаш принципига кўра қурилган.

Кўп жойларда биз қачонлардир бир неча минг тонна келадиган тошлардан қурилган ер ости қурилмаларига ҳам тушдик. Уларни кўриб, айрим эзотерик адабиётларда қайд этилган ер ости шаҳарлари ҳақиқатан ҳам бор, деган тасаввурга келдик.

Бизнинг назаримизда, қадимда қурилган бундай қасрлар ободончилик ёки гўзаллик учун эмас, балки энергия йиғиш мақсадида, қадимги давр одамларини «энергия билан қувватлантириш» учун барпо этилган. Айни шундай тасаввурни тасдиқлайдиган жуда кўп далилларни топдик.

Маълум, бўлишича, Мисрдаги айрим эҳромлар кўп қатламли характерга эга. Мисрдаги энг улкан ҳайкал Абу Симбелнинг тош устунлари эмас, балки Рамуасом қасридаги ўттиз олти метрли одам ҳайкали. Аниқланишича, деярли ҳар бир қасрда учрайдиган алоҳида турган «дарвоза» айнан Тибетдаги муқаддас Кайлас тоғига қаратиб қурилган.

Бироқ энг ғаройиб жиҳати шундаки, Ливан ва Мисрдаги учта ҳажмига кўра жуда баҳайбат тош қурилмани қадим аждодларнинг... «Вақт машинаси» дейиш мумкин.

«Булар бари эртакка ўхшайди...», деган луқмага жавоб беракан, Э.Мулдашев шундай дейди:

— Бир қараганда, бу шундай. Бироқ агар биз қадимги дунё тарихига анъанавий қарашлардан чекиниб ва бизгача ҳам Ер юзида юксак даражадаги цивилизация мавжуд бўлганини, руҳий энергияга эга бўлган одамлар яшаганини тасаввур қила олсак, ҳаммаси ўз ўрнига тушади.

«У ҳолда бу цивилизация нима учун ҳалокатга юз тутди?» деган саволга Э.Мулдашев қуйидагича жавоб берди:

— Руҳий энергиядан фойдаланганда мантраларни (афсун) қўллаш, менимча, ўта хавфли. Агар биз руҳий энергияга эга бўлганимизда, масалан, сеҳр-жоду ёрдамида ўз рақибларимизни йўқ қилган бўлардик. Менинг назаримда, ўша қадимда ўтган цивилизация даврида одамлар белгилаб қўйилган мезон, меъёр чегараларини бузишган, Покиза Қалбнинг Буюк қонунларини унутиб қўйишганки, бу қонунлар замирида Меҳр-Муҳаббат ётади. Оқибатда Тангри ато этган руҳий энергиядан ёмон мақсадларда фойдалана бошлашган. Шунинг оқибатида, мана, уларнинг ўрнига биз — дунёда энг қудратли энергияга эга «машина» одам эканлигини унутган ва кучли энергия фақат нефт ва газдан олинади, деб ҳисоблайдиган одамлар келиб турибмиз. Бироқ нефт билан газ барибир вақти келиб тамом бўлади ва биз жуда-жуда қадимда ўтган ўтмишимизни эслашга мажбур бўламиз. Шундан келиб чиқсак, барча диний қарашларда доимий тарзда такрор-такрор келадиган «Меҳр-муҳаббат» сўзининг «энергетик моҳияти» яққол ойдинлашади.

ЛОТЕРЕЯ, ЛОТЕРЕЯ ЛОТЕРЕЯ, ЛОТЕРЕЯ ЛОТЕРЕЯ, ЛОТЕРЕЯ

МАҒЛУБЛАР АНИҚЛАНМОҚДА

Исмим Матсафо, хоразмданман. Қўлимдан ҳамма иш келади. Бўёқчилик, сувоқчилик, девор кўтариш, ғишт уриш... Ўриkзор даҳасида уч ой ишлаб 80 минг сўм пул ишладим. Шу пулга бўлиб-бўлиб лотерея сотиб олдим. «Нексия» ёки «Матиз» ютиб олсам, қишлоққа миниб бориб, дўст-душманнинг кўзини бир ўйнатай дегандим-да. Пешонам шўр экан, чўлтоқ супурги ҳам чиқмади. Нима қилишни билмай юрибман. Иш бўлса айтинглар.

Омадсиз Матсафо

* * *

Ўғлим Тошкентда катта бир олийгоҳнинг иккинчи курсида ўқийди. Соғлиги, ўқишлари яхши эди. Талабалар ўртасида кураш мусобақасига қатнашиб, дурустгина соврин ҳам олувди. Аммо...

Яқинда шумшайиб уйга кириб келди. Ёпирай, ўз пушти паноҳимдан бўлган боламни танимай қолдим-а. Озиб-тўзиб кетибди. Афт-ангорига қараб бўлмайди. Олдига лаганда эмас, тоғорада овқат қўйсангиз ҳам, худдики бир йил туз тотмагандай пақкос туширади. Гап сўрасанг дудуқланади, нима деяётганини тушуниб бўлмайди. «Ҳой бола, сенга нима бўлди ўзи, пулни пешма-пеш жўнатиб турган бўлсам, ёток-жойдан, кийим-кечакдан камчилигинг бўлмаса, ё бирортасини яхши кўриб қолдингми?», дея қистовга олсак, «Барибир ютаман, ютмагунча лотерея сотиб олавераман, пулим қолмаса қарзга оламан», дейди боласи тушмагур. Нима қилишни билмай, бошим қотиб қолди.

Фарғоналик Эминжон ота.

Жаҳонгир МИРЗО чизган суратлар.

ЛОТЕРЕЯ, ЛОТЕРЕЯ ЛОТЕРЕЯ, ЛОТЕРЕЯ ЛОТЕРЕЯ, ЛОТЕРЕЯ

ЧОЙХОНА ҲИКМАТЛАРИ

* * *

Ёлғон ухлатар,
Рост уйғотар.

* * *

Милтиқни ўқлаш осон,
Нишонга уриш қийин.

Бу дунёда рост гапнинг
Кайфини суриш қийин.

* * *

Бойнинг ёлғони — бой ёлғон,
Фақирники — вой ёлғон.

* * *

Одамга либос, эшакка — тўқим,
Ёлғонга ёлғон, қассобга — сўқим.

* * *

Ёлғон зарбоф тўнда ҳам ёлғон.

Диққат: янгилик

ЮЗИНЧИСИ ТЕКИН, МИНГИНЧИСИГА — СОВҒА!

Халқимизда «Текин таом тешиб чиқади», деган мақол бор. Буни кўпчилик яхши билади. Аммо пойтахтимиз марказидаги машҳур «Дархон» кафесида бугундан бошлаб қўлланилаётган ажойиб бир янгилик мазкур мақолнинг маъносини тамомила ўзгартириб юбориши мумкин.

«Дархон» кафеси жамоаси, мана неча йилдирки, халқимизга сидқидилдан хизмат қилиб келмоқда. Бу ерда тўй маросимлари, оилавий тантаналарни ўтказиш яхши анъанага айланиб қолган. Қўли гул ошпазлар тайёрлаётган хуштаъм таомлар, элликдан ортиқ турли хил газаклар мухлисларга манзур бўлмоқда.

Кафе раҳбарлари жорий этган янгиликка кўра, бугундан эътиборан ҳар юзинчи хўранда бу ерда бепул овқатланиши, ҳар мингинчи мижоз эса қимматбаҳо совғага эга бўлиши мумкин. Улар бу тўғрида мухбиримизга қуйидагиларни гапириб беришди:

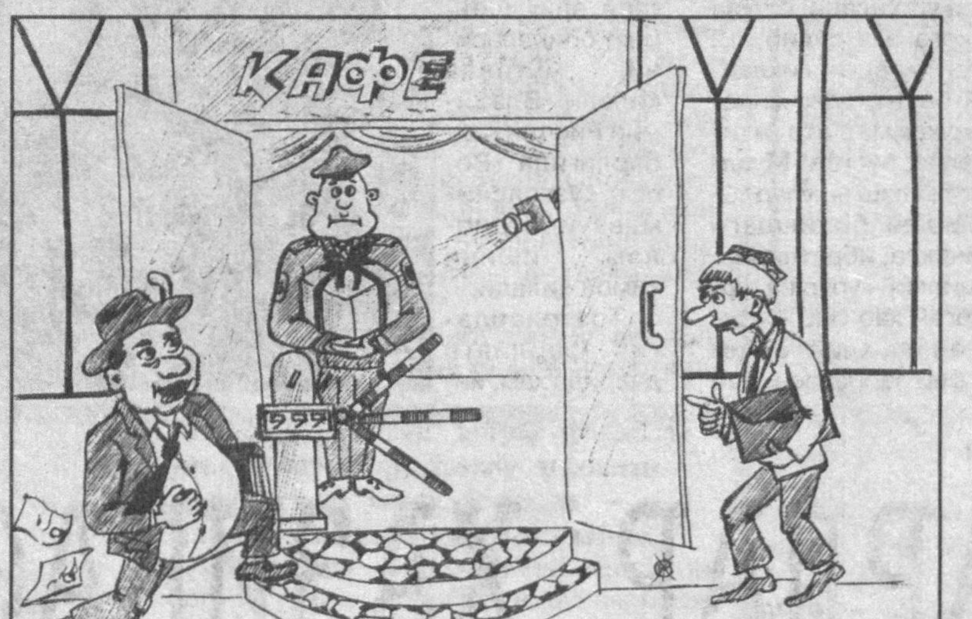

— Мижозлар ишончини қозониш, уларга мазали таомлар тайёрлаб, кўнгилларини олиш — биз учун катта бахт. Ҳар юзинчи ва мингинчи хўрандаларни мукофотлашга келсак, киравериш эшикларимизга ўрнатилган махсус мослама келувчиларни ҳисоблаб боради. Юзинчи киши овқатланиш залига ўтиши билан мусиқа садолари янграб, ҳаммамиз яхши кайфиятда омадли хўранда истиқболига пешвоз чиқамиз. Спиртли ичимликдан ташқари, буюрган таомлари бепул. Ҳар мингинчи омадлига эса совғамиз бор. Уни ҳозирча айтмаганим маъқул...

Ҳимматингизга балли, «Дархон»чилар.

Ўз ахборотимиз

МИШ-МИШ — ГАПНИНГ ЎҒИЛ БОЛАСИ

— Эшитдингми оғайни, «Лаззат» ошхонасини вақтида хусусийлаштириб олган машҳур ошпаз Абдурайим полвон Парижда бўлиб ўтган картошкани ёғ ишлатмай қовуриш баҳсида қатнашиб «Гран-при» соҳиби бўлибди.

— Э қойил, мана буни ютуқ деса бўлади. Дарвоқе, шу йигит товуқ гўштини қуритиб, бўлак-бўлак қилиб сотадиган Галина Бланкаевнага қариндош бўлармишми?

— Шунақа. Қариндош бўлмаса, шундоқ ошхонага мудир қилиб қўярмиди. Айтишларича, ошхонадан бўш вақтлари театрга ҳам бориб турармиш.

— Йўғ-е. Ана бунисига яна бир марта қойил.

Аҳмад ОҒА

ЯНГИ ҲАНГОМАЛАР

«Ҳ»НИНГ ДУМИ

Устоз Маҳмуд Саъдий ўта талабчанлиги билан кўпчиликка яхши танилган. Ёш муаллифларнинг хатоларини бетларига шартта-шартта айтишда ва камчиликларини имкони борича тузатиш борасида унинг олдига тушадиганлар кам.

Бир куни метро бекатида Маҳмуд акага бир ёш ижодкор рўпара келиб қолди.

— Нима ишлар қилиб юрибсан, ҳей шоир? — деди Маҳмуд ака (У ҳамма ёшларни бир хилда «шоир» деб чақирарди).

«Шоир» қаердадир ишлаётганини айтди. Унинг кўзи олазараклигидан шошилаётганлиги сезилиб турарди.

— Бўлмаса, менга телефонингни ёзиб бер, — деди Устоз «шоир»га. «Шоир» шоша-пиша чўнтагидан бир парча қоғоз чиқариб, телефон рақамларини узатди-да, келиб тўхтаган вагон сари талпинди.

Маҳмуд Саъдий қўлидаги парча қоғозга тикиларкан «шоир»ни изига қайтарди.

— Ҳей, маҳоратинг ошиб кетибди-ку. Исмингдаги «Ҳ»нинг думи қани? Ма, думини қўйиб бер.

«Шоир» дарҳол «Ҳ»нинг тагига чизиқча туширди-да, вагон ичига ўзини урди.

Маҳмуд ака дашноми ерда қолмаганлигидан ҳузурланиб, ёнидаги шеригига деди:

— Шоир-да, булар ҳали, хатоларини тузатиб туриш керак.

НАСИББЕКНИНГ КИТОБИ

Мирпўлат Мирзо бир йиғилишда ёнма-ён ўтириб қолган Муҳаммад Алига юзланди:

— Муҳаммадали ака, Насиббек Айтов деган қозоқ дўстингиз бўларди, ўша шоирнинг китоби менга керак бўлиб қолди, сизда, албатта бор, ўзингиз айтгансиз...

— Ҳа, бор, уч йил илгари Олмаотага борганимда уйида меҳмон бўлганман, «Сайланма»сини ёзиб берганди.

— Эртага ишхонангизга олиб келсангиз, ўзим бориб олиб келардим.

Эртасига Мирпўлат телефон қилди:

— Муҳаммадали ака, кечаги илтимосимни топган бўлсангиз...

Муҳаммад Али овозида меҳри товланиб, деди:

— Биринчидан, кеча уйга кечикиб бордим. Иккинчидан, ахтариб тополмадим. Учинчидан, нимани илтимос қилувдингиз, Мирпўлат?

ҒИЖДУВОНЛИКЛАР

Ғиждувонликлар азалдан шўрданаклари билан машҳур. Тижоратда ҳам анойи эмаслар.

Икки ғиждувонлик Москвага шўрданак олиб борибди. Бозорга боришган экан, нималигини билишмаган шекилли, ҳеч ким қайрилиб ҳам қарамабди. Кейин пиво ичиладиган жойга келиб, ярим килосини текинга тарқатишибди. Пивохўрларга ёқиб қолиб, қиммат нархда пуллашибди. Сўнг дам олгани паркка боришибди.

Москва паркларида каптарлар кўп эмасми, уларни томоша қилиб ўтиришган экан, бир милиционер пайдо бўлибди. Содда, бўшбаёв мусофирларни кўриб, бирор нима ишлаб қолиш пайида:

— Нима қилиб ўтирибсанлар?! — дея дўқ урибди.

— Ҳеч нарса қилаётганимиз йўқ, — жавоб қилишибди улар.

— Тўғрисини айтларинг!

— Каптарларни санаб ўтирибмиз.

— Ҳар бир санаган каптарларингга бир сўмдан тўлайсанлар! Хўш, сен қанча каптар санадинг? — биринчи ғиждувонликка дебди пўписа қилиб у.

— 100 та.

— Сен-чи?

— 120 та.

— Ундоқ бўлса, қани 220 сўмни чўзларинг!

Икки мусофир 220 сўмни чиқариб беришибди.

Милиционер кетгач, биринчи ғиждувонлик иккинчи ғиждувонликка дебди:

— Милиционерни боплаб алдадим! Аслида 150 та сановдим!

— Мен ҳам чув туширдим уни! — дебди иккинчиси, — мен 200 тагача санагандим!..

ЎРИНЛИ ЖАВОБ

Шофирконлик Абдураззоқ Қўшшаевга жиянларидан бири қитмирроқ савол берди:

— Қаранг, республика газетасида қизингизнинг бир бет мақоласи чиқибди. Сизники бир бет чиқмаганда...

— Жиян, сен бир нарсани яхши билгин, — жавоб қилди Абдураззоқ, — менинг отам буғолтир ўтган. Қизимнинг отаси — журналист. Шунақа бўлгач, уники бир бет чиқмай, меники чиқсинми?..

Комрон ЖЎРА

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

* * *

НОШИР: "ШАРҚ" НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

ҲОМИЙ: "МАТБУОТ ТАРҚАТУВЧИ" АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32

Қабулхона — 133-52-91, котибият — 136-56-48

Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 136-56-50

Ижтимоий ҳаёт бўлими: 133-49-93

Санъат бўлими: 136-56-48

Назм ва наср бўлими: 133-49-93

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.

Навбатчи муҳаррир — Аҳмад ОТАБОЕВ

Навбатчи — Байрамали МУҚИМОВ

Саҳифаловчи — Шоҳруҳ ҚОСИМОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.

Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй

Босишга топшириш вақти — 20.00. Босишга топширилди — 21.00.

Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 058-рақам билан рўйхатга олинган. Буюртма Г — 353. Ҳажми — 5 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ.

СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН